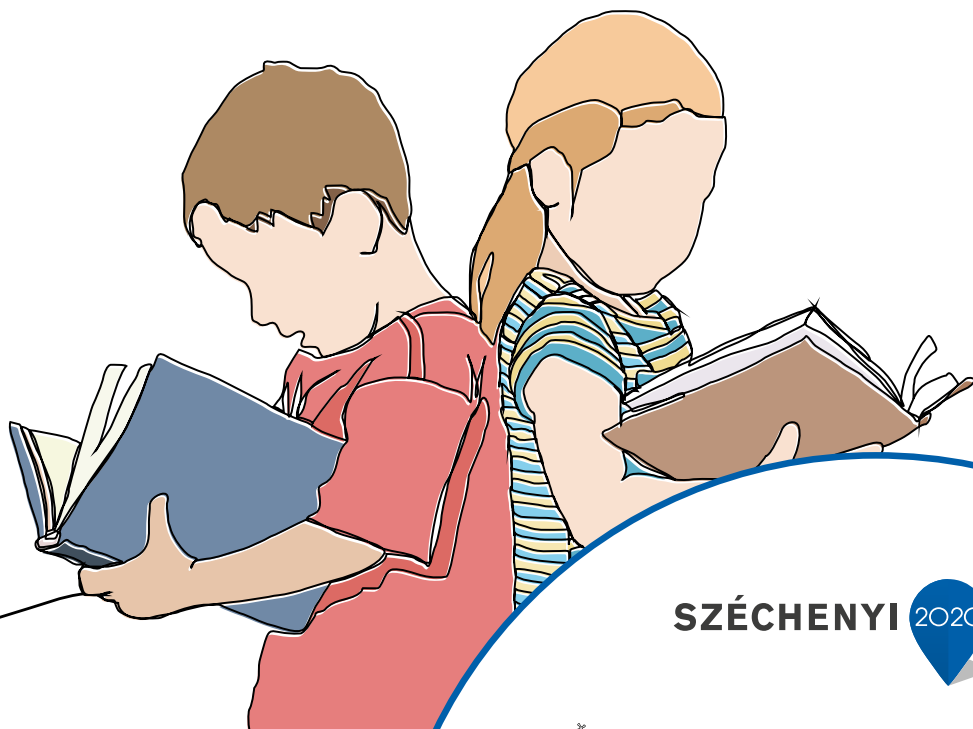

Halasi-Bata Linda

NYELVI FEJLESZTŐ PROGRAM SZÜLŐKNEK

A SZÓL-E? SZŰRŐELJÁRÁS NYOMÁN
ANYANYELVI FEJLESZTÉSRE JAVASOLT
GYERMEKEK RÉSZÉRE

SZÉCHENYI 2020

EFOP-3.1.6-16-2017-00026

„HINNED KELL, HOGY A VILÁG TEVELED IS ÉKES”
A KIEMELT FIGYELMET IGÉNYLŐ GYERMEKEK
ÉS TANULÓK MINŐSÉGI ELLÁTÁSA
A SZOLNOKI TANKERÜLETI KÖZPONTBAN

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Készült az
EFOP-3.1.6-16-2017-00026 „Hinned kell, hogy a világ Teveled is ékes”
kiemelt figyelmet igénylő gyermekek és tanulók minőségi ellátása
a Szolnoki Tankerületi Központban
projekt keretében.

Projektvezető:
dr. Torda Ágnes

Szakmai vezető:
Szabó Győzőné

Szerző:
Halasi-Bata Linda
okleveles gyógypedagógus, logopédia szakirány

Lektor:
Jenei Andrea
gyógypedagógus

ISBN: 978-615-81407-8-2

Kiadó: Szolnoki Tankerületi Központ
Felelős kiadó: Szutorisz-Szügyi Csongor tankerületi igazgató

Nyomdai előkészítés: Flaccus Kiadó Kft.
Nyomdai és kötészeti munkálatok: Fotogruppe Kiadó Kft., Szolnok, 2020
Felelős vezető: Kardos Tamás, ügyvezető

Tartalom

Előszó	5
Elméleti alapok	7
A nyelvi képességek fejlődése	7
A nyelvi képességek elmaradása, zavara	10
A nyelvi képességek mérése 5 éves kor felett	11
A nyelvi képességek fejlesztésének lehetőségei	14
A nyelvi fejlesztő gyakorlatok	16
Útmutató a használatához	16
I. SZAVAK	18
1. Szóismétlés	18
2. Szóemlékezet	19
3. Gyors megnevezés	22
4. Szókincs	22
5. Nyelvtani morfémák	26
II. HANGOK	29
1. Hallási differenciálás	29
2. Álszóismétlés	32
3. Hangtani tudatosság	33
III. MONDATOK	41
1. Mondatismétlés	41
2. Mondatértés	42
Irodalomjegyzék	46
Mellékletek	49

Előszó

A logopédia szó hallatán általában mindenki a beszédhibás gyermekekre, a beszédhibák javítására gondol. Ez nem véletlen. A logopédusi feladat évtizedeken át a pöszeség korrigálására fókuszált. A szakkönyveket árusító boltok polcain logopédia címszó alatt még napjainkban is legnagyobb számban az artikuláció javítására szolgáló kiadványokat találjuk. Az internetes keresőoldalon, ha beírjuk a logopédia szót, kinyújtott nyelvű gyermekek képeit láthatjuk, amint a tükör előtt ülve gyakorolnak. A logopédiai munka azonban több mint az artikuláció javítása. A logopédiai terápia a beszéd javítása mellett a nyelvi képességek pedagógiai jellegű fejlesztését is jelenti, pl. a szókincs, a beszédértés, beszédészlelés, szóemlékezet, mondatalkotás, toldalékhasználat fejlesztését. A nyelvi képességek fejlődésére azért érdemes odafigyelni, mivel elmaradás, zavar esetén az írott nyelv (olvasás, írás) megtanulásának nehézsége, mint következményes probléma jelentkezhet. A logopédiai terápiát ma már nem csak beszédhiba fennállása esetén kezdjük el, hanem a nyelvhasználatban jelentkező elmaradás esetén is. A SZÓL-E? szűrőeljárás abban segíti a logopédusokat, hogy az 5-6 éves gyermekek kiejtésének felmérése mellett átfogó képet kapjanak a gyermekek nyelvi képességeiről, valamint az olvasás-írás előkészültségéről is.

A logopédiai munka sikerességét nagyban meghatározza a fejlesztő feladatok gyakorlásának rendszeressége, amit csak a szülők aktív együttműködésével lehet megvalósítani. A logopédiai tevékenység fontos részét képezik tehát a házi feladatok, mivel a terápia az otthoni gyakorlás révén lesz intenzív és hatásos. A kiadványban szereplő gyakorlatsorok a nyelvi fejlesztés, nyelvi terápia otthon is végezhető feladatait gyűjtik össze, segítve ezzel a logopédus kollégák home training tevékenységét.

„Bizonyos, hogy ha a felvilágosító munka tervszerűen, széles körben megindulna, akkor a beszédhibák kialakulása jelentős mértékben megelőzhető lenne, illetve a beszédhibák talaján kialakuló másodlagos tünetek elkerülhetők lennének.” (Kovács, 1983, p. 9.). Az idézet a logopédiai terápiás munka alapjait összefoglaló egyik legkorábbi tankönyvből származik, de a 21. században is érvényes célt fogalmaz meg: hangsúlyozza a prevenció, a megelőzés jelentőségét, melyet a logopédusok tanácsadás formájában valósíthatnak meg. Előfordulnak olyan esetek is, amikor nem

szükséges a terápiás közeg, elegendő, ha a gyermek környezete tudatosan választ tevékenységet, segítve ezzel a gyermek sikeres iskolakezdését. A nyelvi fejlesztő program megírásának fő célja a szülők számára egy olyan tanácsadó kiadvány elkészítése, mellyel hozzájárulhatnak a gyermekeik sikeres írás-, és olvasástanulásához.

Az anyanyelvi fejlesztést célzó szakirodalmak tárháza rendkívül gazdag. Jelen kiadvány némiképp mégis más. Újszerűsége, hogy az anyanyelvi játékok a SZÓL-E? logopédiai szűrőeljárás során felmért területek szerint rendszerezettek. Mind amellet, hogy ügyeltem a logopédiai terápia módszertani elvei szerint rendezni a gyakorlatokat, igyekeztem szem előtt tartani, hogy szülőként az óvodás korú gyermekekkel nem feltétlenül könnyű otthon az irányított közös munka. Próbáltam úgy összegyűjteni, átdolgozni a feladatokat, hogy azok integrálhatóak legyenek a mindennapokba és a gyermekek játékként éljék meg azokat. A játékok elsősorban a nyelvi képesség fejlesztését célozzák, az artikuláció javítására külön nem koncentrálnak. A gyűjteményben olyan játékokkal is fognak találkozni a szülők, amit már ismernek, alkalmaznak, de a teljességre való törekvés és a rendszerezés miatt az alapvető nyelvi játékok is bekerültek a felsorolásba.

A kiadvánnyal célom tehát logopédus kollégáim munkájának segítése mellett a szülők támogatása a gyermekükkel való tudatos foglalkozásban. Kívánom, hogy a könyv használói eredményesen tudják hasznosítani mindazt, amit a kiadvány nyújt számukra!

A szerző

Elméleti alapok

A módszertani segédanyag két részből áll. Ezen első, Elméleti alapok című rész elolvasása nem feltétele a gyakorlatok megkezdésének. Ajánlom viszont azoknak a szülőknek a figyelmébe, akik szeretnék egy kicsit jobban megérteni a fejlesztő játékok hatásának mechanizmusát és tudatosabban használni azokat.

A nyelvi képességek fejlődése

A mozgás fejlődése látványos, egyértelmű, aktuális fejlettségi szintje bárki számára könnyen azonosítható. A beszéd fejlődésének fokozatai nem ennyire felismerhetőek, egyértelműek. A nyelv elsajátítása születéskor kezdődik, végigkíséri a gyermek fejlődését, később felnőttként is meghatározza a nyelvhasználat módját. Ezért fontos, hogy ismerjük, és a kezdetektől figyeljük a gyermek beszédfejlődését.

1. A beszéd fejlődése

A gyermek hangadással születik a világra. Az első kommunikációs eszköze a **sírás**, mellyel jelzéseket küld környezetének aktuális fiziológiai és pszichés állapotáról (Gósy, 2007). A csecsemők sírása kb. 6. héttől differenciálódik, kifejezővé válik, vagyis a különböző állapotokhoz (pl.: éhség, fájdalom, unalom stb.) különböző intenzitású, tartamú, minőségű sírás kapcsolódik.

A következő fejlődési pont a csecsemő 2-3 hónapos korában a **gőgicselés** megjelenése. A gőgicselés akaratlan, öncélú, funkcióörömet nyújtó játék a hanggal. Akkor figyelhető meg, amikor a csecsemő jól érzi magát (Lengyel, 1981). A csecsemő gőgicselésének meghatározó szerepe van a beszéd kialakulásában és fejlődésében. Az első életév során a gőgicselés révén gyakorolják be azokat a mozgássorokat, melyek a beszédhangok kiejtéséhez szükségesek, vagyis előkészítik az artikulációt. Ezzel egyidőben a csecsemő egyre jobban képessé válik a hangzó beszédnek a feldolgozására is (Gósy, 1998).

A 6-9 hónapos korban elkezdődik a **gagyogás** periódusa. A gőgicseléshez képest a gagyogás abban más, hogy egyre jobban hasonlít a felnőtt

beszédhez. Jól felismerhetők a magán- és mássalhangzók, valamint az intonáció (hanglejtés) is egyre kifejezőbb, magyarosabb (Gósy, 2007).

Egyéves kor körül megjelennek a **szókezdemények** és az **első szavak**. Ebben a szakaszban a hangadás már nem csak a kiejtés örömét jelenti, hanem a beszéd útján való kapcsolatteremtés örömét is. A szókezdeményeknek már meghatározott és viszonylag állandó jelentésük van (pl.: ma'=maci). Az első szavak megjelenése kezdetben nagyon széles körű és egy szó egy egész mondatnak felel meg (pl.: hamm=Kérek enni!). Az egy- szavas mondatok jelenségét a logopédiában *holofrázisnak* hívjuk. Az első év végén jellemző az *utánzás* megjelenése, amikor a gyermek elkezd utámondani a környezet által előmondott szavakat, anélkül, hogy azok jelentését értené. Mérföldkönek számít, a „*Mi ez?*” *korszak*, amikor a gyermek a tárgyak nevét kérdezi. Ez az értelmi fejlődésnek olyan döntő mérföldköve, mint a mozgásfejlődésben a járás megtanulása (Kovács, 1983.). Az első szavakat követően ugrásszerűen növekszik a gyermek szókincse, és amikor a szókincs 50 szó körülívé bővül (kb. 18 hó), megjelennek a grammatikai jelölők (pl.: ragok használata) és elkezdődik az összekapcsolás.

A környezet beszédének egyre tudatosabb utánzása és a gyermek növekvő élettani érettsége lehetővé teszi a kétszavas közlések megjelenését (Kb. 18 hónaptól). A kétszavas mondatok leginkább csak szóhalmazok (pl.: Apa el!). Ebben a szakaszban kezdődik és gyorsan fejlődik a nyelvtani sajátosságok tanulása, megjelennek a ragozott formák (pl.: múlt idő használata). Minden gyermek beszédében kezdetben előfordulnak a *hibázások*, tévesztések (pl.: lót, tiem). Az egyes nyelvtani formákat hibásan, ugyanakkor helyes elv alapján képezik, így a tipikus fejlődés részének tekintjük. Ezek a hibák fokozatosan eltűnnek, és a felnőtt nyelv szabályai kezdenek dominálni (Kovács, 1983; Gósy, 2007).

A második életévben jellemzően megjelennek a három- és többszavas **mondatok**. Ebben a fejlődési szakaszban megfigyelhető a *szórend jellegzetessége*. Ez azt jelenti, hogy a mondaton belül az érzelmileg fontos kerül első helyre (pl.: Csokit akarok még!). Az ilyen típusú közléseket távirati stílusú vagy telegrafikus beszédnek is nevezzük. A harmadik életévben rohamosan bővül a szókincs, a mondatok struktúrája tökéletesedik. A gyermek beszédének tökéletesedését a gondolkodás fejlődése támogatja. Megjelenik a „*Miért?*”- *korszak*, ami a tudásvágyon túl egy kapcsolatteremtési lehetőséget és a nyelv tanulásának lehetőségét is jelenti (Kovács, 1983).

A négyéves kor betöltését követően a gyermekek egyre összefüggőbben beszélnek, a toldalékrendszer tovább fejlődik, a dialógusok hosszab-

bak. Az ötévesek már biztosan használják csaknem valamennyi toldalékot, hatéves kor után pedig a finom mennyiségi változások (pl.: szókincs növekedése) már nehezen észrevehetők (Gósy, 2007).

„Az anyanyelv-elsajátítás egyes szakaszai minden gyermekre jellemzők, univerzálisak, azok tartama, kezdete, módosulása és lezárulása azonban egyénenként változó lehet. Az egyes szakaszokra megadott életkori adatok ezért csupán jelzések. Az anyanyelv-elsajátítás egyes szakaszai sokszor észrevétlen fordulnak át egy következőbe, illetőleg a megelőző és a rá következő periódus sajátosságai átmenetileg egymás mellett is megjelennek.” (Gósy, 2007, p. 11.)

2. A beszédfeldolgozás fejlődése

A mozgás fejlődéséhez képest valóban nem olyan tisztán felismerhetők a beszéd fejlődésének lépcsőfokai, de az első szavakra azért általában felfigyelünk, majd várjuk a mondatok megjelenését, hogy aztán „társalogni” tudjunk a gyermekkel. Ha a beszédprodukció fejlődésében elmaradás vagy zavar jelentkezik (pl.: késik az első szó megjelenése), azt többnyire minden szülő észreveszi és legjobb belátása szerint cselekszik. Azonban a beszéd- és nyelvfejlődésben a megszólalás csak az egyik összetevő. Rendkívül fontos a gyermek megfelelő beszédfejlődésében a környezet beszédének megfelelő észlelése, pontos megértése is. A beszédfeldolgozás fejlődése azonban szülőként még kevésbé nyomon követhető, pedig a beszédfeldolgozás a nyelvi fejlődés alapját jelenti.

Az elhangzó beszéd feldolgozásának folyamata három nagy területre osztható: hallás, beszédészlelés és beszédmegértés. A **hallás** a különböző akusztikai ingerek feldolgozását jelenti. Beszédészlelésről akkor beszélünk, ha a beszéd feldolgozása során a jelentésnek még nincs szerepe. A **beszédészlelés** az a készség, amely lehetővé teszi, hogy beszédhangokat, hosszabb hangsorokat pontosan felismerjünk. Ez a készség tehát lehetővé teszi, hogy *é* helyett ne *i*-t, *pap* helyett ne *bab*-ot halljunk. A megfelelő szintű beszédészlelés eredménye az egyre több új szó felismerése, használata, valamint az olvasás, írás és az idegen nyelv megtanulása. A beszédészlelés tehát nem azonos a beszédmegértéssel. A **beszédmegértés** az ismert szavak, szókapcsolatok, mondatok és mondatok összességének a helyes felismerése és értelmezése (Gósy, 2006). A legtöbb esetben a gyermek hallása nem sérült, jól hall, viszont a beszédfeldolgozás folyamatával probléma van. Ezt úgy tudjuk elképzelni, mint amikor rádióhallgatás közben rossz a vétel vagy telefonálunk, és meg-megszakad a vonal.

A hiányzó információt egy bizonyos szintig ki tudjuk következtetni, de egy ponton túl már annyi információ vész el, hogy nem lehetünk biztosak abban, hogy mit hallottunk, a folyamatos következtetésben pedig hamar elfáradunk. Így van ez a beszédértési zavarral küzdő gyermekekkel is.

A nyelvi képességek elmaradása, zavara

A 20-21. században az anyanyelv elsajátítását több tényező nehezíti, veszélyezteti, mint korábban. A megváltozott életfeltételek módosították, átalakították a nyelvelsajátítás feltételeit: beszédünk felgyorsult, sokkal erősebb a háttérzaj, a gyermek-felnőtt kommunikáció kevesebb (a televízió és az interaktív eszközök elterjedése révén) (Imre, 2007). Az anyanyelvi beszédprodukció és az anyanyelvi beszédmegértés a gyermekek számára egyre nehezebb feladat (Odránné, é.n.).

Az 5 éves gyermekek beszéd- és nyelvi fejlettségének felmérése törvény által előírt, kötelező feladat. 5 éves korára a gyermek kompetens nyelvhasználóvá lesz, a nyelvi készségek megfelelő szintje befolyásolja a gondolkodását is (pl.: problémamegoldás, csoportosítás, következtetések levonása) (PLS-3 Vizsgálóeljárás). Az iskolai tanulás folyamata, az ismeretek átadása mind a nyelv használatán keresztül történik (László, 2008b). Mindezek miatt fontos, hogy ebben az életkorban megtörténjen egy nyelvi szűrés, mely a beszéd több területére is kiterjed.

A nyelvi képességek elmaradása a beszédben és/vagy a feldolgozásban jelentkezhet. A tapasztalatok azt mutatják, hogy az anyanyelv-elsajátítás zavarai az elhangzó közlések feldolgozását érintik leginkább, vagyis a beszédészlelést, a beszédmegértést. A beszédészlelés, beszédmegértés zavarainak figyelmeztető jelei azonban könnyen félreértelmezhetőek, a gyermeket játékosnak vagy figyelmetlennek gondolhatják. Ugyanakkor a fel nem ismert zavar következményei súlyosak lehetnek, az olvasási, helyesírási nehézség, tanulási probléma, viselkedési gondok, melyek az egész életre kihathatnak (Gósy, 2007). A tanulási nehézségek és a magatartászavar hátterében sok esetben áll a beszédészlelés, beszédmegértés zavara. Ez azonban sokszor csak az iskolás korban válik nyilvánvalóvá, mivel a mindennapok során nem feltűnő (László M., 2008a).

A beszédfeldolgozásban lévő problémák negatív következményei megelőzhetőek, ha ismerjük a beszédészlelés és beszédmegértés gyengeségére utaló jeleket. Beszédfeldolgozási zavar jele lehet például a csecsemő **csök-**

kent beszédkésztsége (kevesebb, egyhangú gagyogás, a környezet hangjára alig reagál), a **beszédfejlődés megrekedése** (pl.: szókincs nem bővül, sok a szótöredék) vagy késése. Azoknál a gyerekeknél, akiknél **késői beszédindulás** áll fenn, számítani lehet az írás-olvasás elsajátításának nehézségeire (Kovács, 1983). A megkésett beszédfejlődésű gyermekek észlelési teljesítménye minden életkorban elmarad az elvárható szinttől, még ha beszédprodukciónak rendeződik is (Horváth, 2007). Jelenleg a nyelvfejlődési késést akkor mondjuk ki, ha a gyermeknek 2 évesen nincs 50 szókezdeménye, szava, és nem kezd összekapcsolni szavakat (Alfaro, 2016). A beszédfeldolgozás zavarára utaló tünet lehet továbbá, ha a gyermeket **nem érdekli a mese**. A szókincs gyarapodásának feltétele a jó beszédészlelés, így a **szűk szókincs** is jelzésértékű. További tünet, ha a gyermek **beszéde nyelvtanilag helytelen, nehezen fejezi ki magát**, gyakran előfordul, hogy **nem jutnak eszébe a szavak. Nehezen tanulja meg a verseket, mondókákat**. A gyermek hamar észreveszi, hogy a hangokat föl lehet ismerni a beszélő szájának alakjáról, így segítségül hívja a szemét. A **szájra figyelés** is tünet lehet. A beszédfeldolgozási zavarnak a viselkedésben is megnyilvánulnak a jelei: a gyermek **fáradékony, figyelmetlen, nem érdeklődő, az óvodában keveset beszél**, inkább a **kisebbségekkel játszik**. Az észlelési zavar tünetei lehetnek az 5 éves kor után is fennmaradó súlyos **artikulációs hibák** és a **domináns oldal kialakulásának a késése** (Tamás és munkatársai 2009).

Ha a beszédészlelési és beszédmegértési folyamatok elmaradására, zavarára utaló tünettől találkozunk, azokat az iskolakezdésig meg kell próbálni az életkori szintre fejleszteni a későbbi következményes problémák elkerülése érdekében (Gósy, é.n.). „Minél hamarabb felismerjük a veszélyeztetettséget, annál nagyobb esély van a jól kiválasztott terápia eredményes alkalmazására” (Imre, 2007, p. 59.).

A nyelvi képességek mérése 5 éves kor felett

A 15/2013. (II. 26.) EMMI rendelet 25.§ (3) bekezdése szerint: „A logopédiai ellátás keretében el kell végezni a harmadik és ötödik életévüket betöltött gyermekek beszéd- és nyelvi fejlettségének szűrését. A hároméveskori logopédiai szűrés a nyelvi fejlettségre (receptív és expresszív nyelv), az ötéveskori szűrés elsősorban a beszédartikulációra, illetve az írott nyelvi (írás és olvasás) készségekre irányul. A szűrés eredménye alapján szükség szerint el kell végezni a gyermek további logopédiai vizsgálatát, illetve kezdeményezni kell további gyógypedagógiai, pszichológiai, orvosi vizsgálá-

latokat.” A rendelet értelmében az 5 éves korú gyermekek szűrővizsgálata kötelező logopédiai alapfeladat. 2012-ben kiadásra került egy eljárás, ami az 5-6 éves korú gyermekek beszéd- és nyelvi elmaradásainak és az írott nyelvi zavarok kockázatának kimutatására szolgál, az elnevezése: SZÓL-E? Az eljárás három területen szűr: kiejtés és artikuláció, nyelvi képességek, olvasás-írás tanulását megalapozó képességek.

Az **artikuláció** területe a beszédhangejtés pontosságát méri fel, vagyis hogy képes-e a gyermek az anyanyelve beszédhangjait, hangkapcsolatait, szavait hibátlanul ejteni. A felmérés egy képmegnevezési feladattal (“Kérlek, mondd el, mi van a képen!”) történik, melynek során megfigyelés formájában egyéb beszédzavar-kategóriák is felismerhetők (pl.: rekedtség, hadarás, dadogás, orrhangzós színezet).

Az eljárás következő részében olyan **nyelvi képességet** mérő feladatok vannak, melyekkel értékeljük a gyermekek kifejező és feldolgozó nyelvi készségeit, vagyis a beszédprodukción és a beszédpercepciót. A *beszédprodukción* jelenti egyrészt az artikulációt (ld. fentebb), másrészt pedig, hogy a gyermek képes legyen az anyanyelvének szabályait alkalmazva (pl.: szórend, toldalékok) mondatokban kifejezni magát, miközben újabb szavakat, fogalmakat sajátít el (szókincsét folyamatosan bővítve). Az artikuláción, a mondatalkotáson és a szókincsen túl a kommunikáció színvonala is a kifejező beszéd egészéhez tartozik. A kommunikációs készség az a készségünk, melynek révén a nyelv szociális funkciói valósulnak meg (pl.: hogy valakivel kapcsolatba lépünk, hogy valakinek a figyelmét felkeltsük, hogy tiltakozzunk, köszönjünk, hogy társalogjunk stb.) (PLS-3 Vizsgálóeljárás). A *beszédfeldolgozás* teszi lehetővé, hogy a gyermek képes legyen a mások által kiejtett beszédhangok, hangsorok felismerésére (beszédészlelés) és a szavak, a mondatok és a szöveg megértésére (beszédertés) (Gósy, 2006.). A SZÓL-E? szűrőeljárás rávilágít, hogy egy-egy gyermek esetében a hiányosságok elsődlegesen a kifejező beszéd vagy a beszéd feldolgozásának területén vannak vagy általános, minden területet érintő elmaradás áll fenn. Amellett, hogy feltárja a gyermek kifejező és feldolgozó nyelvi képességeit, ezen belül az egyes nyelvi szintek fejlettségébe is betekintést enged (hangok, szavak, mondatok). A szűrés végén az eredményeket elemezve könnyen beazonosítható, hogy az elmaradás csak a hangok szintjén vagy csak a szavak szintjén vagy csak a mondatok szintjén áll-e fenn vagy több szint együttesen érintett. A következő táblázat a szűrőeljárás feladatait a nyelvi szintek szerinti csoportosításban mutatja be. Az első oszlopban a feladat megnevezése olvasható, a második oszlop pedig egy rövidített instrukciót és egy-egy példát tartalmaz.

1. táblázat

A SZÓL-E? szűrőeljárás feladatai a nyelv szintjei szerinti csoportosításban

Hangok (Fonológiai szint)	
Álszavak hallási megkülönböztetése	<i>Két furcsa, nem igazi szót fogok mondani. Kérlek, mondd meg, hogy a kettő egyforma vagy nem egyforma! Pl.: usu-ucsu, aka-aka</i>
Álszóismétlés	<i>Tanítok neked varázsigéket. Mondd utánam pontosan ugyanúgy, ahogy én! Pl.: hefi, binócsi</i>
Hangtani tudatosság	<i>1. Mondd meg, van-e 's' a sapka szóban? 2. Mondd meg, milyen hang van az elején annak, hogy zsemle!</i>
Toldalékok (Morfológiai szint)	
Nyelvtani morféma- produkció	<i>Kérlek, válaszolj majd arra, amit kérdezek! Pl.: Hová tettem a pókot? Válasz: Az asztal alá. stb. Pl.: Honnan vettem el a csibét? Válasz: A szekrény mögül. stb.</i>
Nyelvtani morféma- megértés	<i>Most te teszed az állatokat oda, ahová én kérem. Pl.: Tedd a katicát a szekrénybe!</i>
Szavak (Lexikai-szemantikai szint)	
Szóemlékezet	<i>Kérlek, ismételd meg, amit mondok! Pl.: nyak-szék-tő-láb</i>
Gyors megnevezés- pontosság Gyors megnevezés- idő	<i>Gyorsan mondd el sorban, mik vannak ezen a lapon! (A lapon pohár, kifli, ceruza, alma és falevél képei vannak 6x6-os felosztásban, véletlenszerű ismétlődéssel ábrázolva.)</i>
Mondatok (Szintaktikai szint)	
Mondatismétlés- tartalom Mondatismétlés- szerkezet	<i>Ismételd el, amit mondok, pontosan ugyanúgy! Pl.: Az elefánt megette az összes banánt.</i>

A próbák sikeres elvégzéséhez szükséges a verbális emlékezet, a szeriális észlelés és az auditív differenciálás életkornak megfelelő szintű működése. A verbális emlékezeten belül a munkamemória (rövid távú emlékezet) felel az információk rövid ideig tartó tárolásáért és előhívásáért. A szeriális észlelés megfelelő működése esetén a gyermek képes az elhangzott szavakat alkotó hangokat a megfelelő sorrendben észlelni és megismételni. Az auditív differenciálás jó szintű működése szükséges ahhoz, hogy a gyermek képes legyen az anyanyelve hangjait megkülönböztetni egymástól (Tamás és mtsai., 2009). A munkamemória, a szeriális észlelés és az auditív differenciálás fejlettsége is jól előrejelzi az olvasás-, írás-, nyelvtanulás sikerességét.

A szűrőeljárás harmadik része az **olvasás- és íráskészség** mérése. Az olvasás- íráskészség színvonalának megítélésekor néhány nyelvi feladat (gyors megnevezés, hangtani tudatosság, álszóismétlés) megoldását áttekintjük, és két próbával kiegészítjük. A vizuális feldolgozás, vizuomotoros koordináció minőségét a formaegyeztetés próbával mérjük fel, melyben a gyermeknek a pontosan ugyanolyan képeket kell párosítania. Az írásmozgás, grafomotorika mérésekor azt várjuk a gyermektől, hogy egy három elemből álló ábraszorozatot az eredetinek megfelelő sorrendben lerajzoljon (Kas, Lörík, M. Bogáth, Sz. Vékony és Sz. Mályi, 2012.). A szűrőeljárás felvétele azonban nem elégséges feltétele a fejlesztés megkezdésének. A jelzett képességbeli elmaradások területén részletes vizsgálat elvégzése következik, szükség esetén más szakember bevonásával.

A nyelvi képességek fejlesztésének lehetőségei

A nyelvi fejlődés nélkülözhetetlen eszköze a magasabb szintű gondolkodásnak. Sósne Pinye Mária megfogalmazásával élve: „a gondolkodás és beszéd nem választható el egymástól”. Az ismeretek átadása, az iskolai tanulás folyamata a nyelv használatán keresztül történik, tehát a nyelvi készségek életkori szintű fejlettségének jelentősége vitathatatlan. A nyelvi fejlődés alapja pedig a beszédészlelés és a beszéd megértésének a színvonala. „A beszédészlelés és beszédmegértés fejlesztése nemcsak beszédhibák esetén, de az ép beszédű gyermekeknél is szükséges. Amennyiben ez nem történik meg, és a gyermek percepciók deficitével kerül iskolába, nehe-

zítetté válik számára az olvasás-írás, helyesírás megtanulása, és könnyen figyelem- és magatartászavarossá válhat” (Bóna, 2007, p. 123). A megfelelő időben (4-8 éves kor között) történő készségfejlesztés eredményeként a nehézség többnyire teljesen megszüntethető (László, 2008b). A nyelvi fejlesztés kiindulópontja tehát mindig a beszédészlelés és a beszédmegértés fejlesztése. A beszédre, szókincsbővítésre, a gondolatok megfogalmazására, kifejezésére fókuszáló készségfejlesztés csak ezt követően történik. A beszéd és a nyelv fejlesztése mindig együtt jár a gyermek értelmi képességeinek fejlődésével is.

Változó világunk negatív hatásainak kompenzálására számos nyelvi fejlesztő programot, könyvet írtak és eszközt alkottak a beszéd fejlesztésével foglalkozó szakemberek (ld. Irodalomjegyzék) (pl.: Okoskocka, Tic-Tac Bumm, Kinder Activity stb).

A nyelvi fejlesztő gyakorlatok

A módszertani segédanyag szerkezeti felépítésének alapjául dr. Gósy Mária anyanyelvi fejlesztő programja, valamint a SZÓL-E? szűrőeljárás felépítése szolgált. Ezek alapján 3 nagy területre csoportosítottam a fejlesztő játékokat. Az első terület a szavak szintjén, a második a hangok szintjén, a harmadik a mondatok szintjén tartalmaz feladatokat. Az egyes területek feladatai külön-külön területenként is használhatók, nem kötelező sorban haladni. Az egyes területeken belül a játékok sorrendje általában fokozatosan nehezedő. Hogy melyik szinten javasolt elkezdni a játékokat, illetve melyik szinten szükséges elmélyülni gyermekével a gyakorlatokban, arról kérje a logopédus javaslatát a SZÓL-E? szűrőeljárás eredményei alapján.

Útmutató a használathoz

A fejezetben szereplő játékok kiegészítik, és nem helyettesítik az egyéni vagy kiscsoportos logopédiai terápiát, ha az indokolt. Ugyanakkor a feladatok alkalmazása minden iskolába készülő gyermek számára építő jellegű lehet. Ajánlom a játékgyűjteményt játékos, otthoni használatra minden 5-7 év közötti gyermek szüleinek akkor, ha legkisebb gyanújelét is érzik annak, hogy a gyermek valamiképpen fejlesztésre szorul.

Az anyanyelv fejlesztése legnagyobb sikerrel és leggyorsabban óvodáskorban végezhető. A beszédészlelés és a beszédmegértés fejlesztése a családi életben, a család mindennapjaiban működik a legnagyobb és legjobb hatásfokkal. A beszédészlelés fejlesztésének legközvetlenebb módja, ha a mindennapi életbe hosszabb-rövidebb játékos beszélgetéseket iktatunk (Gósy, é.n.). A program használatához mindössze időre, türelemre és a gyermek szeretetére van szükség. Javaslom, hogy a közös játék előtt a felnőtt tanulmányozza át a feladatokat, gondolja át azokat, annak érdekében, hogy a gyermekkel már megakadások nélkül tudjon együtt játszani.

Gósy Mária és Vekerdi Iréne anyanyelvi játécai nagyon tudatosan és gyakorlatiasan vannak kialakítva. Jelen feladatgyűjtemény az ő munkásságuk nyomán épül fel. A játékok válogatása során fő szempont volt az a tény, hogy a fejlesztés akkor a leghatékonyabb, ha a gyermek szívesen

dolgozik, ha a feladatot játékként éli meg. Próbáltam arra törekedni, hogy a feladatok élményszerű helyzeteket hívjanak elő és a napi tevékenység bármelyikébe (pl.: óvodából hazafelé tartva, séta közben, esti fürdés alatt, lefekvés előtt stb.) beépíthetők legyenek. Érdeemes elhatározni, hogy a napunk mely részébe fogjuk rendszeresen beleilleszteni az anyanyelvi játékokat (pl.: vacsora előtt). Ha van rá mód, javasolt ugyanis, hogy minden nap kerüljön elő valamilyen anyanyelvi játék. A fejlesztés sikerét ugyanis nem az idő hosszúsága, hanem a rendszeresség határozza meg. A játékok kiválasztása során javasolom, hogy figyeljenek arra is, hogy a gyakorlás változatos legyen. Ezért ugyanazon készség fejlesztésére igyekeztem minél többféle lehetőséget felajánlani. Egy nap többféle játék is alkalmazható akár különböző szintekről, tetszőleges sorrendben, a begyakorlást követően. A gyűjtemény játékeinak mintájára a kreatív szülők önállóan is kitalálhatnak feladatokat. Egy játékot 1-2 percig játsszunk! Fontos, hogy a gyermek jól értse, mit kell tennie, mit várunk el tőle.

A fejlesztéshez türelemre is szükség van. Ezeknek a készségeknek a fejlesztése általában hosszabb időt igényel, ugyanakkor a közös játékidő, a szemtől-szembe történő élőbeszéd segítségével elérhetjük a célt. Sikernek könyvelhető el, ha a gyermek egyre ügyesebb, gyorsabb, könnyedebb a feladatvégzések során. Ha valamelyik játék nehéz a gyermeknek, ne erőltessük, válasszunk egy másikat, vagy inkább hagyjuk abba, nehogy kudarcélményt idézzünk elő nála. Ha valamelyik feladattípus nagyon nehezen megy, kérjük a logopédus tanácsát.

A római számozás jelöli a nyelvi szinteket (hangok, szavak, mondatok) nehezedő sorrendben. Az arab számokkal pedig az egyes típusfeladatokat jelöltem szintén nehezedő sorrendben.

I. SZAVAK

1. Szóismétlés

Ezek a feladatok elsősorban a beszédészlelés fejlesztését szolgálják, de közvetve hozzájárulnak a szókincs bővítéséhez is.

Papagáj-játék

Kérjük meg a gyermeket, hogy ismétlje meg, amit mondunk neki. Kezdetben olyan szavakat mondjunk, amiket a gyermek ismer. Például: Felnőtt: „posta” - Gyerek: „posta”.

Amire figyeljünk: Eleinte lassabban ejtsük ki a szavakat. A játékot addig játsszuk, amíg a gyermek élvezi, van kedve hozzá.

Játékvariációk:

- Könnyítés, ha csak rövid szavakat mondunk a gyermeknek (pl.: lát, varr, áll, nap stb.).
- Változatosabbá tehetjük a játékot, ha egy labdát gurítunk/dobunk/pattintunk a gyermeknek, miközben mondjuk a szót, amit a gyermek a megismétlés után visszagurít/dob/pattint.
- Játshatjuk úgy is a játékot, hogy nem természetes hangerővel, hanem suttogva mondjuk a szavakat a gyermeknek, melyeket ő természetes hangerővel ismétel. Javasolt, hogy ismert szavakat súgjunk neki jól látható szájmozgással. Az ilyen típusú feladatra rövidebb és gyakran használt szavakat válasszunk. Majd tovább nehezíthetjük, ha csak kifejezően artikulálva, hangadás nélkül mutatjuk be a szót. Ilyenkor adjuk meg a témakört (pl.: Milyen állatra gondolk?).
- Nehezíthetjük a feladatot, ha hosszabb, több szótagból álló szavakat vagy szókapcsolatokat mondunk a gyermeknek (pl.: zsebkendő, masiniszta, biztonsági öv, mikrohullámú sütő stb.).
- A kezdeti egyszerűbb, ismertebb szavak után próbálkozhatunk a gyermek számára ismeretlen jelentésű szavakkal (pl.: a munkánkkal kapcsolatban: adóbevallás, kockázatvállalás, vízvezeték-szerelő, adminisztráció stb.).
- További nehezítés, ha a hosszabb, ismeretlen szavakat nem szemtől-szembe mondjuk a gyermeknek, hanem elfordulunk tőle, hogy az artikulációs mozgásunk ne segíthesse őt.

Szótagoló

A gyermek feladata, hogy az általunk kimondott szót, szótagolva mondja vissza.

Amire figyeljünk: Addig játsszuk a játékot, amíg a gyermek élvezi.

Játékvariációk:

- Könnyebb, ha két szótagú szavakat mondunk (pl.: zebra, táska stb.).
- Próbáljuk összekötni a szótagolást tapsolással. A gyermek minden szótagra tapsoljon egyet.

2. Szóemlékezet

A szóemlékezet feladataival közvetve a beszédértési, szövegértési teljesítményt is javíthatjuk.

Szólánc

Mondunk egy szót, a gyermek elismétli azt a szót és hozzátesz egy másikat. Mi már mindkét szót elismételjük és hozzáteszünk még egyet és így tovább. Egymás után mondunk szavakat úgy, hogy a soron következő mindig ismétlje meg a korábban elhangzottakat is. Például: alma, alma-körte, alma-körte-szilva stb.

Amire figyeljünk: Addig játsszuk, amíg valakinél meg nem szakad a lánc. Ha a gyermek nem képes a játékra, ne erőltessük, de próbálkozzunk a könnyítési lehetőségekkel. Esetleg súghatjuk a felidézendő szavak elejét segítségképpen vagy gesztusokkal, mutogatással segíthetjük a gyermeket.

Játékvariációk:

- Könnyítés, ha egymáshoz közel álló, egymást könnyen felidézhető szavakat mondunk (pl.: állatok, ételek, hangszerek stb.).
- Tovább könnyíthetjük a játékot, ha olyan szócsoporthoz választunk, ami könnyen mutatható. Például: ruhadarabok sorolása, melyeket mutatunk aszerint, hogy hol hordjuk őket vagy olyan bútordarabok, tárgyak sorolása, ami az adott helyiségben megtalálható, rá tudunk mutatni. Cselekvéseket is sorolhatunk, amiket el is játszunk a kimondással párhuzamosan (pl.: taps-guggolás-ugrás-dobbantás-forgás stb.).
- Változatosabbá tehetjük a játékot, ha a szavak sorolása közben valamilyen tárgyat (pl.: labdát) adogatunk egymásnak.
- Nehezíthetjük a feladatot, ha szabály nélkül bármilyen jelentéstartalmú vagy szófajú szavakat mondunk (pl.: konyha-tök-varjú-ágy-lapos stb.).

Elpakolás

A játékok elpakolását, kipakolását izgalmasabbá tehetjük, ha emlékezeti játékkal kötjük össze. Mondunk 3-4 tárgyat, amit a gyermek összegyűjt, és a helyére rak. Például: Tedd a helyére a labdát, az autót és a macit!

Amire figyeljünk: Kezdetben csak annyi szót mondjunk, amennyit a gyermek képes megjegyezni, és csak fokozatosan egy-egy szóval emeljük a mennyiséget. Ha 4-5 szó esetén bizonytalanságot, rendszeres kihagyást tapasztalunk, lépünk vissza, mondjunk kevesebbet.

A megjegyzés sorrendjét nem követeljük ennél a feladtnál, csupán a szavak tetszőleges sorrendű visszamondására ügyelünk.

Játékvariációk:

- Könnyítés a gyermek számára, ha rá is mutatunk a megnevezett tárgyra.
- Emlékezeti játék játszható bevásárlás, bevásárlás utáni elpakolás, főzés, sütés, barkácsolás vagy egyéb ház körüli munka közben is, amikor egyszerre több dolgot kérünk a gyermektől.

Elmentem a boltba

A szavak sorolását mindig egy mondatból kezdjük: Elmentem a boltba, és vettem... A következő megismétli, amit az előző mondott és hozzátesz egy új élelmiszert. Például: Első: Elmentem a boltba, vettem kenyeret. Következő: Elmentem a boltba, vettem kenyeret, tejet. Stb.

Amire figyeljünk: Olyan szavakat mondjunk, amit a gyermek biztosan ismer.

Játékvariációk:

- Könnyítés, ha elmondjuk a mondatot 3-4 élelmiszerral, amit a gyermeknek csak meg kell ismételnie (pl.: Elmentem a boltba, vettem kenyeret, tejet és szalámit.)
- Próbálhatjuk úgy is, hogy csak zöldségeket, gyümölcsöket, tejtermékeket stb. mondhatunk. Könnyíti a felidézést, ha többen játszunk, mivel a szavak mennyiségét így biztosan követni tudjuk.
- A játék során nem feltétlenül csak a „boltba mehetünk”, kezdetjük úgy is a felsorolást, hogy: Elmentem az állatkertbe, és láttam... Vendégségbe hívtam... A kirándulásra a hátizsákba pakoltam... Vettem a piacon... Láttam a cirkuszban... Betettem a ruhásszekrénybe... stb.
- A feladatot nehezíteni a megjegyezendő szavak számának emelésével tudjuk.

Egyszóval

A gyermek feladata, hogy az általunk sorolt 3-4 dolgot egy szóval mondja. Például: dinnye, eper, málna – gyümölcs; szék, asztal, ágy – bútor; tölgy, fenyő, juhar – fa; karácsony, húsvét, farsang – ünnep stb.

Amire figyeljünk: Olyan fő csoportokat találjunk ki, amelyet a gyermek sikerrel fog felfedezni, kitalálni. Ha nem jön rá egy fő csoportra a gyermek, soroljunk még szavakat hozzá.

Játékvariációk:

- Próbáljunk szerepet cserélni.

Kakuktkojás

Kezdetben 3, majd 4 szót mondunk a gyermeknek egyszerre, amit először meg kell ismételnie. A szavak közül egy nem illik a többi közé, ezt kell kiválasztania és megindokolnia, miért azt tartja oda nem illőnek. Például: cipő-alma-körte-banán, kalapács-uborka-retek-paprika, papucs-szandál-csizma-szék, fodrász-autó-szakács-orvos stb.

Amire figyeljünk: Lassabb tempóban soroljuk a szavakat. Elfogadunk minden olyan indoklást, ami logikailag helyes, még ha nem is arra gondoltunk eredetileg.

Játékvariációk:

- Könnyebb, ha egyértelmű a kakuktkojás. Legegyszerűbb, ha azonos gyűjtőfogalomhoz tartozó dolgok közé becsempészünk egy másik fogalomhalmazhoz tartozó szót (pl.: virágnevek közé egy szerszámot).
- Ha a kiválasztás nehezen megy, előre mondjuk el a fő kategóriát (pl.: Bútorneveket fogok sorolni, de egy közülük nem bútor lesz, találd ki, melyik az!). A játékkal való ismerkedés során segíthetünk megfogalmazni, hogy miért kakuktkojás a kiválasztott dolog.
- Ezt a játékot rajzos formában vagy tárgyakkal is lehet játszani: Vedd ki azt, amelyik nem való a többi közé!
- A szavak számát növelhetjük nehezítésképpen.
- Ötletadóként néhány gyűjtőfogalom: állat, háziállat, vadállat, madár, gyümölcs, zöldség, szerszám, jármű, játék, élelmiszer, bútor, rovar, hangszer, foglalkozás, szín, virág, tulajdonság, növény, sütemény stb.

3. Gyors megnevezés

A gyakorlattal a folyamatos olvasás kialakulását támogatjuk.

Képolvasás

Ötféle tárgynak a képét véletlenszerű előfordulási sorrendben ismételjük többször. A gyermek feladata, hogy minél gyorsabban és emellett pontosan megnevezze a képeket.

(A feladathoz melléklet tartozik: 1. sz. melléklet)

Amire figyeljünk: Balról jobbra haladva nevezzük meg a képeket. Ha a gyermek nehezen tájékozódik a sorok között, vezessük őt, mutassuk a sorrendet. Egy feladatlapot addig gyakorlunk, míg hibátlanul és 1 percen belül nem megy.

Játékvariációk:

- Ha a megnevezés már pontos, próbálhatja a gyermek saját időrekordját megdönteni.

4. Szókincs

Használjunk fel minden alkalmat, hogy új szót tanítsunk a gyermeknek. Kérdés nélkül is magyarázzuk meg néhány szó jelentését a gyermeknek, amiről úgy gondoljuk, hogy esetleg bizonytalanul érti. Vigyázzunk, ne tudatosítsuk a gyermekben, ha esetleg sok szót nem ért. Naponta 1-2 új szónál többet ne tanítsunk, ne magyarázzunk. Próbáljunk mi is minél változatosabb, választékosabb szavakat használni a beszédünkben.

Bármilyen képet tartalmazó könyvet nézegessünk a gyermekkel, s neveztessük meg vele az ott látható tárgyakat, személyeket, eseményeket, cselekvéseket, történéseket, ha nem tudja, nevezzük meg mi. Használhatjuk az Ablak-Zsiráf című könyvet.

Szógyűjtés

A gyermekkel közösen gyűjtsünk olyan szavakat, amelyeknek valamilyen kapcsolatuk van egymással. Adott évszakhoz, ünnephez kapcsolódóan, játék, óvoda, főzés stb.

Amire figyeljünk: Mi is mondjunk szavakat, hogy a gyermek szókincse ezáltal is növekedjen. Szükség esetén beszéljük meg a szavak jelentését, mutassuk meg a képét. Egy-egy kategóriát, témakört többször ismételjük.

Játékvariációk:

- Ha nehezen sikerül, akkor vegyünk segítségül egy képeskönyvet, és próbáljunk meg minél több szót gyűjteni a képről.
- Segíthetjük a szógyűjtést körülírással, kérdésekkel (pl.: Mi van a ház ablakán?).
- A gyermekkel közösen gyűjtsünk olyan szavakat is, amelyek azonos főfogalom alá tartoznak (növény, jármű, bútor stb.). Gyűjthetünk rövid, egy szótagú (pl.: ág, csönd, fut stb.) és hosszú, több szótagú (pl.: mosogatógép, papírtáska, fényképezőgép stb.) szavakat.
- Változatosabbá tehető a játék, ha egy dobókockát is használunk a játékhoz: Mondj annyi állatot, ahányat dobtál a dobókockával!
- Érdekesebbé és nehezebbé tehető a játék, ha két különböző színű labdát is használunk. Megegyezünk, mit kell mondani az egyes labdák gurításakor (pl.: piros labda: állat, kék labda: növény).
- Nehezíthetjük a játékot, ha nem egy mindennap használatos kategóriát jelölünk ki, pl.: színház, étterem stb.

Rendrakós játék

A gyermeknek különböző gyűjtőfogalomhoz tartozó dolgokat mondunk (pl.: élelmiszerek, hangszerek, játékok, ruhadarabok stb.), melyeket a „helyére kell tenni” (pl.: a ruhákat a szekrénybe, a játékokat a polcra, az ételeket a konyhaasztalra). Például: Hová teszed a sajtot? A hűtőbe. Hová teszed az inget? A szekrénybe. Stb.

Amire figyeljünk: Nyelvileg helyes válaszokat várunk el (pl.: hűtőbe, fürdőszobába stb.)

Játékvariációk:

- Megfordítjuk a játékot: Mit teszel a tornaszákba? Mit teszel a bőröndbe? Mit veszel a gyógyszertárban? Mit veszel a piacon? Miket teszünk a hűtőszekrénybe? Mit rakunk a ruhásszekrénybe? Gyűjtsünk össze minél több lánynevet! Apa szerszámos ládája üres. Mit tegyünk bele? Most költöznek a szomszédok. Mit tegyenek a nappaliba/konyhába/fürdőbe? Milyen állatok laknak az erdőben? Mit tegyünk a kamra polcára? Mivel szoktak játszani a gyerekek? Stb.

Varázsdoboz

Az előző játékhoz hasonló a Varázsdoboz játék is, de most a gyermek nem tudja előre a szabályt, hanem kérdésekkel találja ki. Instrukció: A varázsdobozba sok minden vagy sok mindenki belefér. Például Zsuzsi belefér.

Ági is, anyu is. Apu már nem. Találd ki, mi vagy ki fér még bele! Találd ki, mi a szabály! A gyermek szavakat mond, mi pedig megmondjuk, hogy ki vagy mi fér bele. A megadott példában a lányok beleférnek a varázsdobozba, a fiúk nem. Bármilyen gyűjtőfogalom szerint lehet játszani (pl.: csak állatok, csak a piros színűek, csak a élőlények stb. férnek be).

Amire figyeljünk: A gyermek szerezzen sikerélményt. Adjunk esélyt neki, hogy ő maga találjon rá a szabályra. Ha szükséges, mondjunk több példát.

Játékvariációk:

- A szabály lehet anyanyelvi jellegű is (pl.: bármi belefér, amiben van e hang vagy csak a k hanggal kezdődő tárgyak férnek bele stb.).

Szópárbaj

A felnőtt mond egy szót vagy elkezd egy mondatot, és a megadott szempont alapján a gyermek keres egy hozzá illő szót vagy befejezi a mondatot. Például:

Mit eszik?: A kutya kedvence a... (csont). A nyuszi kedvence a... (répa) stb. vagy

Mondok egy állatot, te mondd, mit eszik!: kutya-... (csontot) macska -... (tejet) stb.

Amire figyeljünk: Első lépés, hogy adjuk meg a szempontot. A feladattól függően több megoldás is jó választ jelenthet.

Játékvariációk:

- Mi a kicsinye? Ló-... (csikó). Kecse-... (gida). Tyúk-... (csirke). Tehén-... (borjú) stb.
- Mit csinál?: A csiga lassan ... (mászik). Anya a konyhában ... (főz). A kutya ... (ugat). A cica ... (nyávog). A bárány ... (béget) stb.
- Milyen lehet?: Milyen a labda? ... (kerek, pöttyös, lyukas stb.) Milyen a jég? ... (hideg, csúszós)
- Mi az ellentéte?: Nagy-... (kicsi), vidám-... (szomorú) stb.
- Milyen, ami nem?: Mondd meg, milyen az, ami nem nagy? -... (kicsi) stb.
- Ki az, aki?: Ki lehet, aki eloltja a tüzet/meggyógyítja az embereket/ házat épít/ repülőt vezet?
- Minek a része lehet? Kerék-... (autónak), mutató-... (órának) stb.
- Milyen része van? Széknek-... (lába, háttámlája) stb.

Felelj gyorsan!

Kérdéseket teszünk fel, melyekre a gyermeknek gyorsan kell válaszolnia. Például: Mi piros? Mi édes? Mi hideg? Mi van fából? Mit lehet megenni? Mivel lehet világítani? Miből készítenek kenyeret? Stb.

Amire figyeljünk: Addig játsszunk, amíg a gyermek szívesen vesz részt benne.
Játékvariációk:

- Érdekesebb a játék, ha közben labdát dobálunk egymásnak.

Erről jut eszembe...

Egy hívószót mondunk a gyermeknek, aki mond hozzá valamilyen asszociációt, valamit, ami arról az eszébe jut. Például: rózsza-... (piros, virág, tüskés stb.)

Amire figyeljünk: Minden választ elfogadunk, ha a gyermek logikusan meg tudja indokolni a kapcsolatot. A cél a gyermek meglévő szókincsének az aktiválása.

Játékvariációk:

- Gyűjthetünk egy főfogalomhoz tartozó dolgokat is pl.: jármű, szín, sportok stb.
- Cserélhetünk szerepet is: a gyermek mond egy kategóriát, mi pedig soroljuk, ami arról az eszünkbe jut.
- A szavakból fűzhetünk egy asszociációs láncot. Ilyenkor mondunk egy szót, a gyermek mondja, ami arról eszébe jut, majd megint mi mondjuk a következőt és így tovább. (Pl.: ajtó-kulcs-láda-kincs-kalózhajó stb.)
- Játshatjuk szómagyarázat formájában is: Tudod-e, mit jelent? Magyarázd meg! Mondjunk a gyermeknek egy-egy szót, és kérjük meg, hogy magyarázza el egy nála kisebb gyereknek, hogy mit jelent. Jó, ha körülírással oldja meg, de elfogadjuk, ha szinonimákat használ.

Mondd másképp!

Mondunk egy szót, a gyermek pedig keres rá egy másik, rokon értelmű szót vagy szinonimát. Például: Mondd más szóval azt, hogy alacsony, sima, gyors, okos, ül, tiszta, bicikli, autó, meleg stb.

Amire figyeljünk: Ha nem jut eszébe a gyermeknek semmi, mondjunk mi magunk példát.

Játékvariációk:

- Próbálhatjuk a játékot szerepcserével.

Fekete, fehér, igen, nem

Sorban kérdéseket teszünk fel a gyermeknek. Arra kell figyelnie, hogy a válaszban nem szabad szerepelnie a fekete, fehér, igen és nem szavaknak. Például: Szeretsz moziba járni? Szeretek. Kérsz egy pusztit? Adjál. Milyen színű a szén? Olyan, mint a korom. Ettél már lángost? Persze. Stb. Ha ki mondja a letiltott szó egyikét, zálogot ad.

Amire figyeljünk: Akkor játszunk ilyen játékot, ha a gyermek örömét leli benne.

Játékvariációk:

- Próbálhatjuk a játékot szerepcserével.

Levegő, föld, víz

A három szó közül (levegő, föld, víz) az egyiket mondjuk, a gyermeknek pedig egy olyan állatnévvel vagy közlekedési eszközzel kell válaszolnia, ami a megadott közegben fordul elő. Például: levegő-fecske, víz-bálna, föld-kutya stb.

Amire figyeljünk: Ha nehezen megy a feladat, segítő kérdésekkel támogatjuk a gyermeket (pl.: Melyik az a jármű, amelyik a síneken közlekedik?)

Játékvariációk:

- Kezdetben állat vagy jármű képeket is csoportosíthatunk a három közeg szerint.
- Később próbálkozhatunk más fogalomkör szavaival is (pl.: pékáru-írószer- ital stb.).

5. Nyelvtani morfémények

Az iskola előtt álló gyermekek többsége ismeri, és jól használja a viszonyfogalmakat (jobb-bal, alatt-fölött, között, mögött-előtt, mellett). A téri tájékozódás fejlesztése a saját testen való tájékozódástól indul. A jobb-bal irányok megértésének és a papíron (síkban) való alkalmazásának feltétele, hogy a gyermek tisztában legyen saját testhatáraival, testrészeivel.

Simon mondja

A játék eredetileg a figyelem fejlesztését célozza, de nagyon jól használható a saját testen való tájékozódás fejlesztésére is. A játék során instrukciókat mondunk, amit csak akkor kell végrehajtani, ha úgy kezdjük, Simon mondja, ... Ha nem mondjuk az instrukció előtt, hogy Simon mondja, ..., akkor nem kell megcsinálni a feladatot. Az instrukciók a testrészek érin-

tésére, mozgatására irányuljanak. Például: Simon mondja, fogd meg az orrod! (meg kell fogni), Rázd meg a fejed! (nem kell megrázni, mert nem mondtam az elején, hogy Simon mondja...) stb.

Amire figyeljünk: Kerüljenek elő a ritkábban megnevezett testrészeink is (pl.: csukló, könyök, tenyér, kézfej, térd, comb, boka, sarok, talp, köldök, szemöldök, hüvelykujj, áll stb.).

Játékvariációk:

- Ha már jól megy a testrészek beazonosítása, viszonyíthatjuk őket a jobb és a baloldal szerint. Ebben segíthetjük úgy a gyermeket, hogy amíg nem ismeri fel biztosan melyik a jobb és a bal keze, addig a jobb kezét megjelöljük egy kis szalaggal.
- Az instrukciók először csak a jobb oldalra irányuljanak: Fogd meg a jobb térded! Takard el a jobb szemed! Rázd meg a jobb lábad! Húzd meg a jobb füled! Stb. Ha már nincs tévesztés, jöhet a másik oldal: Vakard meg a bal combod! Simogasd meg a bal bokád! Csettints a bal kezedd! Stb.
- A következő lépés, amikor felváltva mondunk jobb és bal oldalt érintő feladatokat: Körözz a jobb karoddal! Emeld fel a bal karodat! Állj a bal lábadra! Csiklandozd meg a jobb füledet! Stb.
- Az utolsó lépés, amikor mindkettő irányt ötvözzük: Fogd meg a bal kezedd a jobb füledet! Emeld fel a jobb kezedet és a bal lábadat! Ütögesd meg a jobb kezedd a bal válladat! Stb.

Hol? Hová? Honnan?

Ezt a játékot egy olyan helyiségben játsszuk, ahol van asztal és szék.

Mondjuk a gyermeknek a feladatokat, amit végre kell hajtania. Kezdetben csak 1-2 helyzetet gyakoroljunk. Célszerű az ellentéteket párba állítani: Állj a szék elé! Állj a szék mögé! Guggolj a szék elé! Térdelj a szék mögé! Stb. Ha már minden helyzetet (elé, mögé, alá, rá, mellé, közé) külön-külön begyakoroltunk, próbálhatjuk egymás után is: Állj a szék mellé! Bújj az asztal alá! Ül a székre! Állj a szék és az asztal közé! Stb.

Amire figyeljünk: Ha a gyermek bizonytalan valamelyik téri helyzetben, mutassuk meg neki, hová kell állnia, és addig gyakoroljunk, míg önállóan nem megy a feladat.

Játékvariációk:

- Ha a gyermek már jól megérti a téri helyzeteket, kipróbálhatjuk úgy is, hogy nem ő végzi a cselekvést, hanem egy játék macit vagy kis autót rakosgat az instrukciónak megfelelően.

- Ha a játéktárggyal is sikeres a feladatvégzés, akkor szerepet cserélünk, és mi végezzük a cselekvést a játéktárggyal, majd kérdezzük, a gyermek pedig válaszol:
  1. lépés: Hol van a maci? (valami alatt, fölött, mellett, előtt, mögött, valamiben, valamin rajta). Ha már ezt tudja, áttérhetünk a második lépésre.
  2. lépés: Hová teszem a macit? (valami alá, fölé, mellé, elé, mögé, valamibe, valamire). Ha már ezt tudja, áttérhetünk a 3. lépésre.
  3. lépés: Honnan vettem el a macit? (valami alól, fölül, mellől, elől, mögül, valamiből, valamiről)

Nézz szét!

Ha már jól begyakoroltuk a téri helyzetek megnevezését, játékra is használhatjuk. Megkérjük a gyermeket, hogy nézzen körül a szobában, és mondja el, mi az, ami

valami alatt, felett, előtt, mögött van (pl.: Mi van a könyvespolc alatt?)

mik vannak egymás mellett (pl.: Mi van az ágy mellett a szobában?)

mi az, ami nagyobb/kisebb, mint egy... (pl.: Mi az, ami kisebb, mint a telefon?)

Amire figyeljünk: A hibás válaszokat korrigáljuk, ne figyelmeztessük a gyermeket, hogy nem jól mondta, hanem ismételjük meg helyesen.

Játékvariációk:

- A játék játszható a kertben vagy akár bevásárlás közben is.

II. HANGOK

1. Hallási differenciálás

A hallási differenciálás fejlesztése során a gyermek feladata az, hogy két vagy több hang között észlelje a különbséget.

Melyik hangot hallottad?

Tegyünk ki két olyan játékot vagy képet (ld. 2. sz. melléklet), aminek a gyerekek utánózni szokták a hangját (pl.: maci: m, vonat: s). Beszéljük meg, hogy melyik képnek mi a hangja, majd következik a játék.

1. lépés: Ejtjük az egyik hangot, a gyermek pedig rámutat vagy felemeli azt a képet, amelyik hangját hallotta. Például: Mutass rá arra a képre, amelyik hangját mondom: s, m, m, s, m, s stb.
2. lépés: Olyan szavakat mondunk, amelyik vagy az egyik vagy a másik hanggal kezdődik, a feladat pedig ugyanaz: Mutass rá arra a képre, amelyik hangját meghallod, amikor mondok valamit: sün, mák, maci, sánta, motor, sál stb.

Amire figyeljünk: Első lépésként bizonyosodjunk meg, hogy a gyermek biztosan ismeri a képekhez tartozó hangot. Már nem a gyermeknyelvi hangutánzó szavakat használjuk, hanem csak egy-egy hangot (ebben a feladatban a kakas nem azt mondja, hogy „kukurikú”, csak annyit, hogy „k”). A hangok hangoztatása segédhang nélkül történjen: nem „em” vagy „mő”, csak „m”. A gyakorlás elején a hangokat hosszan hangoztassuk (ssssss), majd egyre rövidebb ideig (s) is elég. Egy alkalommal csak egy hangpárral játszunk. A feladatot addig gyakoroljuk, míg egy hangpár gyakorlása hibátlanul nem megy.

Kezdetben olyan hangokkal játszunk, melyek ejtése nagymértékben eltér egymástól: sz-r, m-r, p-sz, b-l, b-c, m-s, p-cs, b-z. Ha ez jól megy, olyan hangokat válasszunk, melyek hangzása hasonló (pl.: f-v, p-b, t-d, k-g, sz-z, s-zs, ty-gy, j-l, r-l). Nem szükséges az összes hangot külön-külön differenciálni. Először két hangot differenciálunk, majd ha jól kihallja a gyermek a különbséget, akkor veszünk egy harmadik hangot (pl.: sz-z-c, s-zs-cs, r-l-j).

Játékvariációk:

- A játékot változatosabbá tehetjük, ha a gyermek nem csupán rámutat a hang hívóképére, hanem tornyot épít mellé. A gyermek mindig azt a tornyot építi egy elemmel tovább, amelyiknek a hangját hallja.
- Az is lehet, hogy nem tornyot épít, hanem két kirakót rak.
- A képek elé kirakhatunk két tányért, és mindig annak a tányérjába kell tenni pl.: egy babszemet, amelyik hangja elhangzott.
- Próbálkozzunk három hanggal is.

Hosszú vagy rövid?

Ebben a feladatban a gyermeknek el kell dönteni, hogy hosszú vagy rövid hangot hallott. Először az i hangot ejtsük, hol hosszan (ííí), hol röviden (i). A gyermek pedig, ha hosszú í hangot hallott, rajzol egy vonalat, ha pedig rövid i hangot hallott, rajzol egy pöttyöt. A feladat végére egy egész min-tasort kapunk.

Amire figyeljünk: Kezdetben eltúlozottan hosszan ejtjük az í hangot, majd fokozatosan próbáljuk a természetes kiejtésre térni.

Játékvariációk:

- Könnyítés, ha nem hangokkal, hanem egy fújós hangszer (pl.: síp vagy furulya) hangjával differenciáljuk a hosszú és rövid különbségét. A gyermeknek ugyanúgy vonalat kell rajzolnia, ha hosszan hallotta a hangot és pöttyöt rajzolnia, ha röviden hallotta a hangot.
- Változatosabbá tehető a játék, ha nem rajzol a gyermek, hanem korongot és pálcikát rakosgat.
- Kipróbálhatjuk a szerepcserét is.
- Nehezítés, ha más hangokkal is próbálkozunk (ajánlott sorrend: í, ó, ú, sz, s, l)
- További nehezítés, ha a szavakat alkotó magánhangzókról kell eldönteni, hogy hosszú vagy rövid volt-e. Csak 1 magánhangzót tartalmazó szavakat mondjunk (pl.: sí, int, ki, bír, sír stb.).

Hibakereső

A gyermek feladata, hogy füleljen, és kijavítsa az általunk hibásan ejtett szavakat. Például: tücök, szemuveg, csütörtök, tyuk, könyvtar, folyósó stb.

Amire figyeljünk: Mindig csak egy hangot változtassunk (más hangra cseréljük vagy hosszú helyett röviden, rövid helyett hosszan ejtsük).

Játékvariációk:

- Próbálkozhatunk a szerepcserével.

Hang-nyomozó

A hangnyomozó feladata sok hang közül egyet felismerni. Kiválasztunk egy hangot (ajánlott: l, m, s, sz, z vagy r), melynek a hívóképét is kitesz-
szük (ld. 2. sz. melléklet). A hívóképek olyan ábrák, melyek segítségével
egy-egy beszédhang felidézhető (pl.: kígyó hívóképéhez tartozó hang a sz).
A gyermeknek meg kell mondani, hogy az általunk ejtett hang, megegye-
zik-e a keresett hanggal vagy sem. Soroljuk a különböző hangokat, és ha
a gyermek meghallja a kiválasztott hangot, tapsoljon, dobbantson vagy
koppintson egyet. Például: Hangokat fogok sorolni. Ha meghallod a kígyó
„sz” hangját, tapsolj egyet. Kezdhetjük? M, v, k, l, sz, d, n, cs, sz, p, r stb.

Amire figyeljünk: Továbbra is tartsuk szem előtt, hogy a hangok hangoz-
tatása segédhang nélkül történjen: nem „em” vagy „mő”, csak „m”.
A hangok sorolása lassú tempóban történjen. A feladat koncentrált
figyelmet igényel, próbáljuk szemtől-szembe helyzetben játszani.

Játékvariációk:

- Nehezítés, ha a gyermeknek két hangra is figyelnie kell (a két hang, pl.:
a vonat és a motor hívóképét vegyük elő): Hangokat fogok sorolni, ha
meghallod a vonathangot „s” vagy a motorhangot „r”, koppints egyet!
Két olyan hangot válasszunk, melyek ejtése nagymértékben eltér egy-
mástól (ld.: Melyik hangot hallottad? – játék).

Egyforma-nem egyforma

A feladat a szópárok azonosságának és különbözőségének a felismerése.
Különbözőség esetén csak egy-egy hang az eltérés. A szópár egyik tagját
az egyik báb/figura mondja, a másikat a másik. A gyermeknek el kell dön-
teni, hogy a két szó egyforma vagy nem. Instrukció: A bábok beszélgetnek.
Nagyon figyelj, mert van, amikor ugyanazt mondják és van, amikor nem.
Neked el kell dönteni, hogy ugyanazt mondták a bábok vagy nem. Mi-
után a gyermek megtanulta a feladat menetét, bábok nélkül is játszható.
Instrukció: Két szót fogok mondani. Neked el kell dönteni, hogy a kettő,
amit mondtam, egyforma vagy nem. (A 3. sz. mellékletben találunk erre
példákat.)

Amire figyeljünk: Minden elhangzott szópár után várjuk a gyermek vála-
szát. Válaszul mondhatja: igen/nem vagy egyforma/nem egyforma.
Kezdetben egymástól markánsan eltérő szavakat mondunk, később
egyre kisebb különbséggel (ld. melléklet).

Játékvariációk:

- Érdekesebbé tehető a játék, ha tevékenykedtetéssel kötjük össze. Például két egyforma szó hallatán két azonos színű gyöngyöt fűz, míg két különböző szó hallatán két különböző színű gyöngyöt fűz a gyermek a fűzőre.
- Nehezítés, ha értelmetlen hangsorokról kell eldönteni, hogy azok egyformák vagy sem (a melléklet tartalmaz példákat).

2. Álszóismétlés

A beszédészlelés fejlesztését célozzák a feladatok.

Halandzsa mondókák

Értelmetlen szavakból összerakott mondókák skandálása. A mondókákat a 4. sz. melléklet tartalmazza.

Amire figyeljünk: Jól artikuláljuk az egyes szavakat, mivel a szavaknak nincs jelentése, így az észlelésük is nehezebb.

Játékvariációk:

- Könnyebb, ha először soronként, szavanként ismétli utánunk a gyermek. Ha már jobban ismeri, közösen skandáljuk a mondókát.
- Érdekesebbé tehető a mondókázás, ha közben egy hangszert is megszólaltatunk a mondóka ritmusára.
- Végül a gyermek önállóan is megtanulja, elmondja.

UFO-nyelv

Motivációként bevezethetjük a játékot egy képzettel: Mielőtt az űrhajósok elindulnak az űrbe, néhány szót meg kell tanulniuk a marslakók nyelvén. Te is szeretnél megtanulni?

Értelmetlen, jelentéssel nem bíró hangsorokat mondunk (ld. 5. számú melléklet). Kérjük meg a gyermeket, hogy ismétlje meg, amit hallott.

Amire figyeljünk: Eleinte lassabb, majd normál tempóban mondjuk a szavakat és ügyeljünk a helyes artikulációra.

Játékvariációk:

- Érdekesebbé tehető a játék, ha közben frizbit vagy labdát adogatunk, amik az űrhajót vagy egy UFO-t jelképeznek.

3. Hangtani tudatosság

A hangtani tudatosság feladatainak az a célja, hogy a gyermek felismerje, elhangzott-e és hol hangzott el az adott szóban a keresett hang. A gyermekek életkorához illeszkedve a hangokat valamilyen állathoz vagy valamilyen hangzáshoz kapcsoljuk (pl.: kígyóhang: sz). A hangtani tudatosság feladatai az olvasás- és írástanulás előkészítő gyakorlatai.

Hangfelismerés

A hangfelismerés játék bevezetését előzze meg a *Melyik hangot hallottad?* és a *Hang-nyomozó* játékban való jártasság. A hangfelismerés játék célja egy adott hang felismerése az elhangzó szavakban. Kiválasztunk egy hangot, megnevezzük, pl.: a kígyó sziszegő hangot ad, mondjuk: sz. (A hangokhoz társított képeket a 2. számú melléklet tartalmazza). Ha kiválasztottuk és megbeszéltük, hogy melyik hanggal fogunk játszani, hosszan ejtsük ki azt, majd mondjunk egy szót, amiben nincs ilyen hang, és kérdezzük meg, hogy hallotta-e a pl. kígyóhangot vagy nem. Ezután olyan szót is választunk, amiben már benne van a kígyóhang és így tovább. Például: Hallod-e a kígyónak a „sz” hangját, ha azt mondom, tó? Hallod-e a kígyónak a „sz” hangját, ha azt mondom, szó? Hallod-e a kígyónak a „sz” hangját, ha azt mondom, áll? Hallod-e a kígyónak a „sz” hangját, ha azt mondom, ősz? Hallod-e a kígyónak a „sz” hangját, ha azt mondom, tükör? Stb.

Amire figyeljünk: A gyakorlás elején hosszan hangoztassuk a keresett hangot a szóban (pl.: sssszita, vessssző, vadássszz). Először rövid, két-három hangzóból álló szavakkal próbálkozzunk, ha ez jól megy, bármilyen hosszú szót választhatunk. Kezdetben a keresett hang a szó kezdőhangja legyen minden esetben. A különböző hangok észlelése nem egyforma nehézségű. A gyakorlási sorrend: sz, r, m, l, s, b, cs, n, k, v, gy, t. Ha a kígyóhangos (sz) és a motorhangos (r) játékot a gyermek már jól tudja, és sikerrel vesz benne részt, más hangokra is áttérhetünk. A gyakorlás minden egyes hang esetében ugyanolyan fokozatos legyen, mint az első esetében. Egy alkalommal csak egy hanggal játszunk. Legyünk türelemmel. A hibázások ellenére is próbálkozzunk, míg rá nem érez a gyermek. Ha a kitartó próbálkozások ellenére is sikertelennek bizonyult a feladat, kérjük a logopédus tanácsát.

Játékvariációk:

- Ha a hang kihallása a szavakból nem sikerül a gyermeknek, akkor az adott hangot először más hangok közül próbálja felismerni (pl.: Tap-

solj, ha a kígyóhangot hallod! k, m, f, t, sz, l, o, sz, d stb.) Ha a hangok közül felismeri a kiválasztott hangot, akkor áttérünk a két hangzóból álló szavakra, és ezt addig gyakoroljuk, míg sikeres nem lesz a felismerés. Ezután lépünk csak tovább a hosszabb szavakra.

- Változatosabbá tehető a játék, ha tevékenységgel kötjük össze: ha hallja az adott hangot, akkor ugrik egyet, tapsol egyet, kivesz egy korongot stb.
- A hang felismerése egy szóban legkönnyebb az elején (pl.: szita), ezt követően a végén (pl.: kanász) és legnehezebb a felismerés a szó közepén (pl.: kesztyű).

Hangkeresés

Ebbe a játékba akkor kezdünk, ha a hangfelismerést már jól begyakorolta a gyermek. Építsünk vagy rakjunk ki egy vonatot (ld. 6. számú melléklet), aminek segítségével megbeszéljük az elöl, hátul, közben fogalmakat. Megbizonyosodunk róla, hogy biztosan érti-e a három helyzetet (pl.: Melyik vagon van elöl? Stb.). Kiválasztjuk egy hangnak a hívóképét (pl.: motorhang) és előveszünk a három vagonból álló vonatot.

1. lépés: Keresnünk kell a masiniszta mellé utasokat! A gyermeknek meg kell mondania, hogy az általunk ejtett szóban, elöl van-e a motorhang vagy nem. Mondjunk például neveket: Mondok szavakat, néha hallani fogod az elején a r hangot, néha nem is lesz benne a szóban a r hang. Figyelj, annak a szónak, hogy Réka, hallod az elején a r hangot? Annak a szónak, hogy Sanyi hallod az elején a r hangot?

Ha a szó elején már jól kihallja a választott hangot, próbálkozhatunk a szó végén. (Pl.: Annak a szónak, hogy sár hallod a végén a r hangot? Stb.). Ha ez is jól megy, megpróbálkozhatunk a szó közben lévő hangokkal. Keressünk utasokat középre! (pl.: A motorhangot a közepén hallod-e annak, hogy kerék vagy nem? Stb.).

Amire figyeljünk: Mindig adjunk visszajelzést a válasz helyességéről. Egy nap csak egy helyzetet gyakoroljunk. Ne hagyjuk abba a gyakorlást, ha már a gyermek jó válaszokat ad. Egy-egy pozícióban sok példát mondjunk, a keresett hangot hosszan hangoztassuk a szóban (pl.: Rrrréka, sárrr, kerrrék).

2. lépés: A gyermeknek el kell döntenie, hogy hol található a hívókép hangja: a szó elején vagy a szó végén. Instrukció: Elöl vagy hátul hallod-e a

kígyóhangot abban, hogy szobalány? Elöl vagy hátul hallod-e a kígyóhangot abban, hogy kertész? Stb.

Amire figyeljünk: Addig gyakoroljuk, míg a gyermek a gyakorlások alkalmával egy hibát sem ejt már, nem bizonytalankodik.

3. lépés: A gyermeknek el kell döntenie, hogy a hívókép hangja a szó elején, a szó végén vagy a szó közben van-e. Instrukció: Hol hallod a kígyóhangot abban, hogy szoknya? Hol hallod a kígyóhangot abban, hogy kolbász? Hol hallod a kígyóhangot abban, hogy keresztelő? Stb.

Amire figyeljünk: A legnehezebb a szó belsejében megtalálni a hangot. A szóban lévő hang kihallásában segít, ha hosszabb szavakat választunk.

A kiejtett szóval egyidejűleg vonalat húzunk balról jobbra az ujjunkkal, amíg a szó utolsó hangját kiejtjük. Felhívjuk a gyermek figyelmét, nézze, hogy amikor a keresett hangot hallja, melyik vagon mellett van az ujjunk.

Játékvariációk:

- Érdekesebb a játék, ha a kimondott szónak is megvan a képe (pl.: memória játékból vagy reklámújságból kivágva), amiket a megfelelő vagonba helyez majd a gyermek.

Mivel kezdődik?

A játékot akkor kezdjük, ha a hangfelismerés már jól megy a gyermeknek. Ebben a játékban a gyermek feladata, hogy meghallja, milyen hanggal kezdődik a szó, amit mondtunk neki. Instrukció: Milyen hanggal kezdődik a sapka?

Amire figyeljünk: Hosszan ejtsük a kezdőhangot. Elfogadjuk helyes válaszként, ha a gyermek a hívókép nevét mondja (pl.: vonathang), és nem a hangot (pl.: s).

Játékvariációk:

- Könnyíthetünk a feladaton, ha kiteszünk két-három lehetőséget a hívóképekből, és a gyermeknek azok közül kell kiválasztania a hallott szó kezdőhangját.
- Érdekesebbé tehető a játék, ha mozgással kötjük össze: bólintás-dobbantás. Ha olyan szót mondunk, ami „d” hanggal kezdődik, a gyermek dobbant egyet, ha pedig olyan szót mondunk, ami „b” hanggal kezdődik, bólint egyet (pl.: drága- dobbant, bál- bólint). Bővíthetjük három elemre is (pl.: tapsol). Ez a játék a hallási differenciálást is fejleszti.

Mondd meg, milyen!

A játék során mindig az elhangzott szó kezdő hangjával kell tulajdonságot kifejező szót mondani. Például: Ibolya- illatos, csoki- csodás, eper- elképesztő, virág- vad stb.

Amire figyeljünk: Legyünk türelmesek és segítőkészek.

Játékvariációk:

- Könnyítésképpen kezddhetjük a játékot családtagok, rokonok, barátok neveivel (pl.: Alíz- aranyos, Zsolti- zseni, Erika- erős, Ádám- álmodozó stb.)
- Játshatjuk úgy is, hogy nem tulajdonságot, hanem cselekvést kell kitalálni azonos kezdőhanggal (kutya- kóborol, béka- brekeg, kapu- ki-dől stb.)

Szólista

A gyermekkel megfigyelünk egy képet, amin sok dolog látható. A feladat, hogy minél több tárgyat kell találni, ami egy meghatározott hanggal kezdődik. Például: A → asztal, ajtó, akasztós szekrény, akvárium stb.

Amire figyeljünk: A jelzős szerkezeteket is elfogadjuk (pl.: aranyos cica).

A legfőbb szempont, hogy a gyermek élvezze a játékot.

Játékvariációk:

- A játékot játszhatjuk játszótéren, utazás közben, amikor a tájból gyűjtünk adott hanggal kezdődő szavakat.
- Motiváló lehet, ha labdát dobálunk közben (pl.: Megy a labda f-vel!).

Szókereső

Vegyünk a kezünkbe egy babát, egy bábót vagy valamilyen figurát, és kérjük meg a gyermeket, hogy próbálja meg kitalálni, hogy vajon mit mond a baba. A gyermek feladata, hogy befejezze az elkezdett szavakat.

1. lépés: Mire gondolhat a baba/ bábu, ha azt mondja, nadr...?
2. lépés: Mire gondolhat a baba/ bábu, ha azt mondja, szí...?
3. lépés: Mire gondolhat a baba/ bábu, ha azt mondja, s...?

Amire figyeljünk: Várjunk türelmesen, de ha a gyermek nem jön rá a helyes válaszra, adjunk segítséget (pl.: Ez egy ruhadarab, amit a lábunkra veszünk fel. Nadr...)

Játékvariációk:

- Legkönnyebb, ha csak az utolsó hang hiányzik és egy adott témakörön belül (pl.: ruhafélék) válogatjuk a szavakat (pl.: nadrá..., szokny..., papu...).

- Következő lépés, ha nem csak egy meghatározott témakörhöz tartozó szavakat válogatunk. Nehezítés, ha az utolsó szótag hiányzik (pl.: eser..., fogke...).
- Következő lépésként csak az első szótagot adjuk meg a gyermeknek (pl.: Mi az, ami úgy kezdődik, hogy sza...?) Ennél a játéknál törekedhetünk arra, hogy minél több szót mondjon a gyermek (pl.: sza: szabad, szakad, Szabina, szappan, szakadék, szalámi, szandál stb.). Segítség, ha kiválasztunk 5-6 képet vagy tárgyat, és azok közül kell kiválasztania, hogy mire gondoltunk.
- A játék utolsó szakasza, ha csak az első hangot adjuk meg (pl.: s..., k...). A gyermek feladata az adott hanggal kezdődő szavak gyűjtése.
- Érdekesebbé tehető a játék, ha a hívóképek közül húz a gyermek egyet, és annak a hangjával kezdődő szavakat kell sorolnia. Dobhatunk egy dobókockával is mellé, ami megmutatja, hogy hány szót gyűjtsünk.
- Játsható úgy is a játék, hogy a szónak az első hangja hiányzik (pl.: ... adrág, ...étra). Kereshetünk olyan szavakat is, amelyek egy kiválasztott szótagra vagy hangra végződnek (pl.: ...ma, ...sz)
- Ha már jól mennek a fenti játékvariációk, érdekesebbé tehetjük, ha a gyermeknek olyan szót kell mondani, amiben az adott szótag, bárhol benne lehet (pl.: Mondj egy olyan szót, amiben benne van az, hogy szé...!: szomszéd).
- Hasonló ehhez, ha olyan dolgokat kell mondania a gyermeknek, amiben benne van egy választott magánhangzó (pl.: ú: kút, lúd, fúr stb.)
- Egy másik szabály, hogy egy kiválasztott hang kétszer forduljon elő egy szóban (pl.: t: tata, tető, titán stb.)

Robotnyelv

Ki kell találni, mit mond a „robot”.

1. lépés: A szülő szótagolva mondja a szót, amit aztán a gyermeknek kell kimondani.

Például: Mire gondolok? E-le-fánt.

Amire figyeljünk: Eleinte rövidebb, 2-3 szótagú szavakat válasszunk.

2. lépés: Hanganként ejtsük ki a szót. Például: Találd ki, mire/kire gondoltam? A-p-a.

Amire figyeljünk: Vigyázzunk nem „es”, hanem „s” (pl.: m-e-s-e). Először két szótagú szavakkal játszunk!

Játékvariációk:

- Mesekönyv képeit használva, rá kell mutatni a gyermeknek arra a dologra, amit a „robot” mondott.
- Ha a gyermek jól összekapcsolja a hangokat, szerepcserével is játszhatjuk. Most a gyermek lesz a robot, neki kell szótagolva elmondani a szülő által választott szavakat.
- A gyermek is megpróbálkozhat a hangokra bontással, de ha hangonkénti ejtés helyett szótagolva ejti a szavakat, ne javítsuk.

Titkos nyelv

A játékban a szavakból csak a magánhangzókat ejtjük, és a gyermek kitalálja, mire gondoltunk. Kezdetben adott témakörhöz tartozó szavakat mondjunk. Például: Melyik zöldségre gondolok?: a-i-a (paprika).

Amire figyeljünk: Ebben a játékban is szükséges egyfajta ráérzés, ezért legyünk türelemmel, kitartással, rá fog érezni a gyermek. Ennél a feladatnál az a könnyebb, ha hosszabb szót mondunk (pl.: e-e-o= telefon, a-a-ó= takaró stb.).

Játékvariációk:

- Kezdetben a családtagok nevével próbálkozzunk, vagy kitehetünk 5-6 tárgyat vagy képet, és azok közül mondunk titkos nyelven valamit. Ezt bővíthetjük a szoba tárgyaira is.

Hanghiba

A játék csak akkor kezdhető, ha a gyermek a *Robotnyelv* játékban a hangokra bontott szavakat is felismeri. A hanghiba játék során szintén hangokra bontva kezdünk mondani egy szót, de egy hangot kihagyunk. A gyermek feladata, hogy kitalálja milyen hangot hagytunk ki a szóból. Például: k-e-cs-k-, a-sz-t-a-, _-a-k-a-ó, _-p-e-r, cs-o-_i, s-á-t-_r stb.

Amire figyeljünk: Olyan szavakat mondjunk, amelyet a gyermek jól ismer, sokat használ. A hiányzó hang helyét ne hagyjuk némán, töltsük ki hangadással, pl.: „hm” → a-l-„hm”-a, v-i-r-á-„hm”.

Játékvariációk:

- Legkönnyebb, ha az utolsó hangot hagyjuk el. A kezdőhang is könnyebben megtalálható, de a szóközben elhagyott hang kitalálása a legnehezebb.
- Ha a játék nehezen megy, próbáljuk úgy, hogy nem hangokra bontjuk a szót, csak kiejtjük a kezdőhang vagy az utolsó hang nélkül, és a gyer-

meknek úgy kell kitalálnia a hiányzó hangot (pl.: _izma, _voda, _lefánt, kaka_, takar_).

Szókígyó

Mondunk egy szót, a gyermek pedig annak a szónak az utolsó hangjával mondja a következőt, és így tovább. Minden szót csak egyszer lehet mondani. Például: süni-iszik-kutya-ajtó-óra stb.

Amire figyeljünk: Akkor javasolt, ha a *Hangkeresés* és a *Hangfelismerés* játékok már jól mennek.

Játékvariációk:

- Ha már jól megy az egyszerű szókígyó, játszhatjuk úgy is, ha behatároljuk a választható szavak témakörét (pl.: állatok, konyhai eszközök, közlekedéssel kapcsolatos szavak, foglalkozások stb.). Például csak neveket mondhatunk: János-Sándor-Réka-Alíz stb. vagy csak állatokat mondunk: mókus-sas-süni-indiai elefánt-teve stb.
- Próbálhatjuk az utolsó szótaggal is a szókígyó folytatását: kamera-*ra-kéta-Tamara-ramazuri* stb.

Hangcserélő

Csak egyféle mássalhangzóval lehet ejteni a szavakat. Például: terítő= re-rírő, szőnyeg= rőreg. Lehet cserélni a magánhangzókat is (pl.: gyümölcs: ilmi= alma).

Amire figyeljünk: Legyünk nagyon segítőkészek, mivel ez egy nehéz játék. Mondjuk meg előre, hogy melyik hangra fogjuk kicserélni a mássalhangzókat vagy a magánhangzókat. Bármelyik hang használható. A tanulási szakaszban az első szavak 3 szótagúak legyenek. Ha nem találja ki a gyermek, fokozatosan adjuk vissza a szó mássalhangzóit (pl.: Mi az? rereror → tereror → tereron → teleron = telefon).

Játékvariációk:

- Könnyebb, ha először 5-6 kép vagy tárgy közül kell kiválasztani, hogy melyiket mondtuk hangcserével, illetve mondunk egy jellemzőt (pl.: Melyik téli lábbelire gondolok? Rirra= csizma).
- Szerepet is cserélhetünk: mi mondunk egy szót, a gyermek pedig kicseréli a hangzóit. Nehezítésképpen egy egész mondatot mondjon el egy magánhangzóval (pl.: Anya levest főz= Inyi livist fíz.) Próbáljuk ki az összes magánhangzóval ugyanazt a mondatot (a, á, e, é, i, o, ö, u, ü).

Tuvudsz ivígy beveszévelnivi?

A szavak szótaghatárait, illetve a magánhangzóit követően beillesztünk egy plusz szótagot a kiválasztott mássalhangzóval. A gyermek feladata, hogy kitalálja, mit mondtunk. Például: pávárnava= párna, tavakavarovó= takaró stb.

Amire figyeljünk: Lassítsuk le a beszédünket a könnyebb feldolgozás érdekében.

Játékvariációk:

- Könnyebb, ha segítő kérdéssel vezetjük be: Melyik jármű nevét mondom?: havajovó= hajó.
- Próbálkozhatunk egyre hosszabb mondatok lefordításával is.
- Szerepcsere: Most te beszélj így!
- Megpróbálhatunk így beszélgetni.

III. MONDATOK

1. Mondatismétlés

A Mondatismétlés feladatai a beszédészlelés, a beszédértés és a verbális emlékezet fejlesztését is szolgálják.

Mondatpiramis

A gyermek ugyanazt a kiinduló mondatot ismétli meg, de mindig bővítjük egy-egy elemmel. Például: Mondd utánam! Anya főz. → Anya levest főz. → Anya borsólevest főz. → Anya borsólevest főz ebédre. → Anya holnap borsólevest főz ebédre. → Anya holnap borsólevest főz ebédre a vendégeknek.

Amire figyeljünk: A mondatokat csak egyszer mondjuk el. Addig növeljük a mondat elemeit, amíg a gyermek sikeresen vissza tudja ismételni. Ha kimarad egy szó, segítségül rákérdezhetünk a hiányzó mondatelemre (pl.: Anya levest főz. Jó, de milyen levest főz?), de ne bővítsük tovább.

Játékvariációk:

- Érdekesebbé tehető a gyakorlás, ha például labdagurítás közben végezzük.

Egyszerű mondatismétlés

A gyermek feladata az általunk mondott mondatok megismétlése. Például: Mondd utánam: Odakint viharos szél fúj.

Amire figyeljünk: Eleinte lassú tempóban mondjuk a mondatokat. Bármilyen mondat elfogadható. Az sem kitétel, hogy a gyermek értse (pl.: újság, regény, szórólap mondatai). Az a fontos, hogy pontosan megismételje. Ha nem sikerül a pontos ismétlés, mondjuk el a mondatot még egyszer. Ha a gyermek kifáradt, hagyjuk abba a gyakorlást.

Játékvariációk:

- Kezdetben rövidebb mondatokat mondjunk, majd egyre hosszabb mondatokkal is próbálkozhatunk.
- Érdekesebbé tehető a gyakorlás, ha például labdagurítás közben végezzük.
- Megpróbálhatjuk úgy is, hogy mi suttogva mondunk mondatokat, amit a gyermeknek meg kell ismételnie.
- Kipróbálhatjuk azt is, hogy gyorsabb tempóban ejtjük ki a mondatot, amit a gyermektől normált tempóban várunk vissza.

Távirat-játék

A „postán táviratot feladó” ritmikusan eltapsol egy rövid mondatot, a gyermek pedig „felolvassa a táviratot”, vagyis elismétli a mondatot természetes kiejtéssel. Például: Ka-ti ma öt é-ves.

Amire figyeljünk: A szavak közötti határokat hosszabb szünettel érzékeltessük. Ne használjuk a „szótagolva” szót, inkább azt mondjuk, letapsolva.

Játékvariációk:

- Próbálkozhatunk szerepcserével: Mondunk természetes kiejtéssel egy mondatot, a gyermek pedig szótagolva, letapsolva mondja vissza.

2. Mondatértés

A Mondatértés feladatai a nyelvtani struktúrák (szókapcsolatok, toldalékhasználat) feldolgozásának fejlesztését szolgálják.

Kitalálósdi

A gyermek előtt lévő tárgyak, képek közül egyről vagy a szobából választott tárgyról minél több dolgot mondunk, és a leírás alapján a gyermek megpróbálja kitalálni, hogy mire gondoltunk. Például: A játék arra való, hogy a lányok a játék babát sétáltassák benne. Amire gondoltam, az gömbölyű, piros, édes és fán terem.

Amire figyeljünk: Addig adjunk segítséget, míg a gyermek kitalálja, mire gondoltunk.

Játékvariációk:

- Nehezíteni vagy könnyíteni az információk mennyiségével tudunk.
- Képi vagy tárgyi segítség nélkül is játszhatunk.
- A gyermekkel cseréljük szerepet, és mi találjuk ki, mire gondolt.

Ügyes napos

Feladatokat, utasításokat adunk a gyermeknek, amit végre kell hajtania. Például: Menj az ajtóhoz, és mondd meg a neved!

Amire figyeljünk: Annyi feladatot mondjunk egyszerre, amennyit a gyermek biztosan meg tud jegyezni, majd fokozatosan növeljük a tevékenységek számát.

Játékvariációk:

- Kezdetben kettő, majd három, négy utasítás is követheti egymást. Például: Tapsolj hármat, utána menj az asztalhoz és forogj egyet, majd mondd meg az anyukád nevét!
- Kipróbálhatjuk úgy is, hogy az instrukcióban elhangzott feladatok sorrendjéhez képest visszafelé végzi a gyermek a feladatot.

Igaz-hamis

Kiválasztunk egy képet, és mondunk róla egy mondatot. A gyermeknek el kell döntenie, hogy a mondat igaz volt vagy hamis. Például: Ezen a képen a fiúknak sisakjuk van.

Amire figyeljünk: Addig játszunk a játékot, míg élvezetes a gyermek számára.

Játékvariációk:

- Kép nélkül is játszhatunk. Ilyenkor általánosan ismert állításokat fogalmazunk meg helyesen vagy helytelenül (pl.: A kutyanak tolla van. A zsiráf egy hosszú nyakú madár. Az autónak két kereke van. A görögdinnye fán terem. A cica csontot eszik. Télen szüretelik az almát. Ősszel nem hullnak le a levelek. Stb.).
- Próbáljuk ki szerepcserével.

Barchoba

A klasszikus kitalálós játék, mely során a gyermek kérdések segítségével próbálja meg kitalálni, hogy mire gondoltunk. A kérdező sorban kérdéseket tesz fel, amire csak igennel és nemmel lehet válaszolni.

Amire figyeljünk: Először mi legyünk a kérdezők, mivel a gyermekeket rá kell vezetni arra, hogy kérdéseivel fokozatosan szűkítse a kört, ami-ben a szót keresni kell. Addig játszunk a játékot, míg élvezetes a gyermek számára.

Játékvariációk:

- Kipróbálhatjuk úgy, hogy időre megy a kitalálás, így ha lejár, nem kérdezhet tovább.
- Legyen minél több kérdező.

Fejezd be a mondatot!

Egy mondat elejét hallja a gyermek, és be kell fejeznie úgy, hogy tartalmilag értelmes, nyelviileg helyes mondat legyen belőle. Például: A kisbaba ..., Tegnap az oviban ... stb.

Amire figyeljünk: Addig játsszuk a játékot, míg élvezetes a gyermek számára.
Játékvariációk:

- Ha nehezen megy a feladat, próbáljuk hosszabban elkezdni a mondatot: A kisbaba sokat ..., Tegnap az oviban hagytam a ... stb.

Miért?

A gyermeknek képeket mutatunk, amelyekkel kapcsolatosan feltesszük a miért kérdést. Például: Miért van pólóban a kisfiú? Miért labdázik a kislány? Stb.

Amire figyeljünk: Addig játsszuk a játékot, míg élvezetes a gyermek számára.
Játékvariációk:

- Próbálhatjuk a játékot szerepcserével is.

Mondatlánc

A *Mondatpiramis* játékhoz hasonló ez a játék, de most a gyermek önállóan bővíti a mondatot. Mondunk egy rövid mondatot. A gyermek megismétli és hozzátesz egy szót, majd ismét mi következünk. Mindig csak egy szóval bővíülhet a mondat. Például: Kezdő mondat: A labda pöttyös. → Zsolti labdája pöttyös. → Zsolti labdája kerek és pöttyös stb.

Amire figyeljünk: Mondjunk sok példát, míg a gyermek ráérez a feladatra. Nem baj, ha tréfás vagy erőltetett lesz a végeredmény, de vigyázzunk, hogy a mondatunk értelmes maradjon.

Játékvariációk:

- Ha az önálló mondatbővítés elsőre nem sikerül, segítsünk kérdésekkel. Pl.: Almát eszem. (Milyen almát eszem?/ Mikor?/ Kivel?/ Hol? Stb. A gyermek minden kérdés után megismétli az egész mondatot.

Meseszövés

A gyerekek nagyon szeretik a meséket. Különösen érdeklődőek, ha ők maguk találhatnak ki új meséket. A meseszövés a közös mesekitalálás. Mondunk egy bevezető mondatot. Például: Reggel Alíz bement az óvodába és egy hatalmas dobozt látott a csoportszoba közepén. .... Félix és az apukája kimentek a játszótérre. ... A gyermek pedig folytatja a megkezdett

gondolatot. Egymás után sorban fűzzük tovább a mesét, végül egy önálló történet alakul ki.

Amire figyeljünk: Nincs rossz meseszövés. Ne javítsuk ki a gyermeket. Ha szükséges, mikor rajtunk van a meseszövés sora, tereljük más irányba a történetet, de amennyire tudjuk, hagyjuk szárnyalni a gyermek fantáziáját.

Játékvariációk:

- Kezdetben képekkel, bábokkal segíthetjük a mesekitalálást. Akár random módon is: véletlenszerűen összeválogatott képekből húzunk minden mondat előtt, és a képen látható dolgot beleszerkesztjük a történetbe.
- A játék másik fajtája, ha megadott szereplőkre vagy témára kell történetet kitalálni. Például: szerepeljen a mesében egy boszorkány, egy tündér és egy orvos.

Irodalomjegyzék

- Alfaro K. (2016). Korai diagnosztika és beszédindítás a Budapesti Korai Fejlesztő Központban. Démoszthenész Konferencia, Budapest. 2016.11.24.
- Bóna J. (2007). A beszédképzés és beszédhallás összefüggése beszédhibásoknál (4-5 éves korban). In: Gósy M. (szerk.). A beszédészlelési és beszédmegértési zavarok az anyanyelv-elsajátításban. P. 114-125. Nikol Kkt., Budapest
- Gósy M. (1998). Beszéljessünk a kisbabával! Javaslatok, ötletek szülőknek a csecsemők és kisgyermekek beszédelőkészítéséhez, beszédindításához és beszédfejlesztéséhez (újszülöttkortól kétéves korig). Nikol Gmk., Budapest
- Gósy M. (2006). GMP- diagnosztika. A beszédészlelés és a beszédmegértés folyamatának vizsgálata, fejlesztési javaslatok. Nikol Kkt., Budapest
- Gósy M. (2007). Az anyanyelv-elsajátítás folyamatairól. In: Gósy M. (szerk.). A beszédészlelési és beszédmegértési zavarok az anyanyelv-elsajátításban. Nikol Kkt., Budapest
- Gósy M. és Imre A. (2007). Beszédpercepció fejlesztő modulok. Nikol Kkt., Budapest
- Gósy M. (é.n.). A beszédészlelés és a beszédmegértés fejlesztése. Óvodásoknak. Szülők számára. Nikol Gmk., Budapest
- Gósy M. (é.n.). A beszédészlelés és a beszédmegértés fejlesztése. Óvodásoknak. Szülők számára. Nikol Gmk., Budapest
- Horváth V. (2007). Megkésett beszédfejlődésű óvodások beszédfeldolgozási folyamatairól. In: Gósy M. (szerk.). A beszédészlelési és beszédmegértési zavarok az anyanyelv-elsajátításban. Nikol Kkt., Budapest
- Imre A. (2007). Az anyanyelv-elsajátítás vizsgálata. In: Gósy M. (szerk.). A beszédészlelési és beszédmegértési zavarok az anyanyelv-elsajátításban. P. 58-71., Nikol Kkt., Budapest
- Kas B., Lőrík J., M. Bogáth R., Sz. Vékony A., Sz. Mályi N. (szerk.) (2012). SZÓL-E? Szűrőeljárás az óvodáskori logopédiai ellátáshoz. Logotech, Székesfehérvár
- Kovács E. (szerk.) (1983). Logopédiai jegyzet I. Tankönyvkiadó, Budapest
- László M. Á. (2008a). Beszédészlelés. Fimota Fejlesztő Füzetek 1. Codex Print Kft, Budapest
- László M. Á. (2008b). Beszédértés. Fimota Fejlesztő Füzetek 4. Codex Print Kft, Budapest
- Lengyel Zs. (1981). A gyermeknyelv. Gondolat Könyvkiadó, Budapest
- Mesterházi Zs. (2001). Gyógypedagógiai lexikon. ELTE, Budapest
- Németh E.- S. Pintye M. (2006). Mozdul a szó... (Súlyosan akadályozott beszédfejlődésű gyerekek korai integratív fejlesztése). Logopédiai Kiadó Kkt., Budapest

Odránné K. K. (é.n.). Játékos foglalkozások a beszédmegértés fejlesztésére. Nikol Kkt, Budapest

PLS-3 Vizsgálóeljárás.

Szelényi M. (szerk.) (2006). Apró lépések. Korai fejlesztő program lassabban fejlődő gyermekek és szülei számára. Korai Fejlesztő Központot Támogató Alapítvány, Budapest

Tamás E.- Rajné Pásztor V.- Németh B.- Gulyás G. (2009). Megértő? Csoportos beszédészlelés és beszédértés fejlesztés óvodásoknak. Dinasztia Tankönyvkiadó, Budapest

Vekerdí I. (1980). A beszédhanghallás fejlesztése. In. Óvodai nevelés. 33. évf. 6. szám

Webográfia:

Juhász Gáspár D. (é.n.). Anyanyelvi feladatok, játékok. (<http://fejlesztok.hu/segedletek/foglalkozasi-segedletek/101-anyanyelvi-feladatok-jatekok.html>) Utolsó letöltés: 2018.12.14.

Noé K. (é.n.). Ovis-sulis játékok.

(<http://kateteka.hu/jatekok-ovisoknak-noe-krisztina-gujteseben/>) Utolsó letöltés: 2018.12.14.

Pap Z. (é.n.). Feladatbank 2. Beszédészlelés beszédmegértés. (http://tanitonline.hu/uploads/319/Sz%C3%B6veg%C3%A9rt%C3%A9s_A_1-4_Feladatbank-2_tan%C3%A1r.pdf) Utolsó letöltés: 2018.12.14.

Hivatkozott Jogszabályok:

15/2013. (II. 26.) EMMI rendelet a pedagógiai szakszolgálati intézmények működéséről

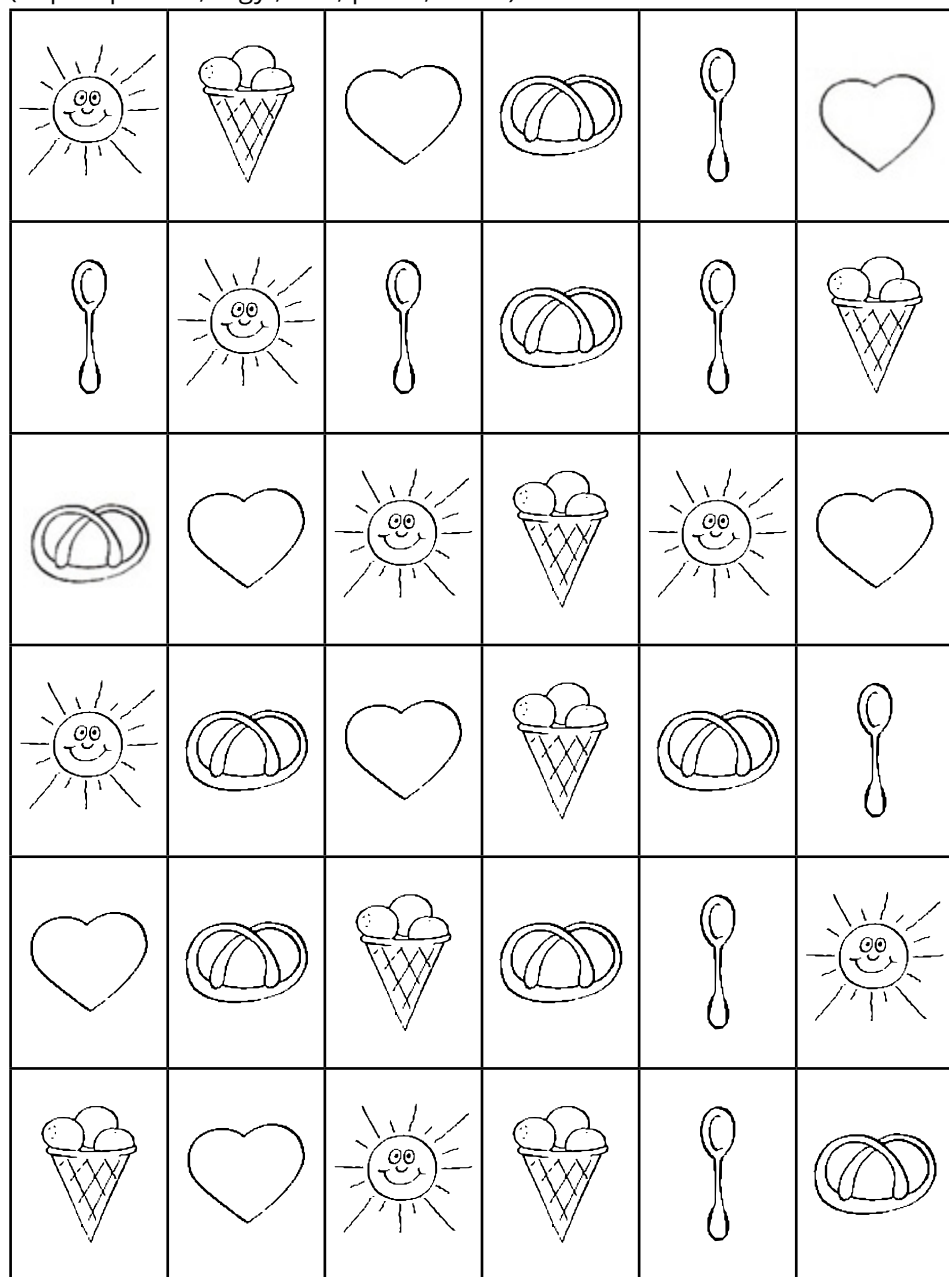

Mellékletek

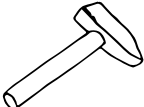
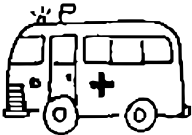
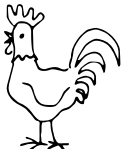
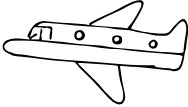
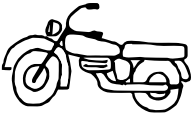
1. számú melléklet**Gyors megnevezés**

(nap/napocska, fagy, szív, perec, kanál)

2. számú melléklet

Hívóképek

P	B	C	Cs
T	D	N	M
K	G	Gy	Ty
F	V	Ny	H
Sz	S	Ú	Ű
Zs	Z	Ó	Ő
L	J	R	

Forrás: Fülöpné Ferencz Zsuzsa: Gyere, beszéljünk!

3. számú melléklet**Egyforma vagy nem egyforma?**

Értelmes szavakkal:

agya-anya	fonal-vonal	zseb-seb
látó-látó	lent-lent	raggyú-fattyú
szellő-szellő	baba-papa	kor-kar
rétes-rémes	mama-mama	eresz-ereszt
holló-halló	néz-méz	Pál-Pál
kép-kap	kéz-géz	úr-őr
savas-saras	bor-por	sajtos-sajnos
keres-keres	sor-sor	zokni-zokni
lza-izom	ép-ép	balul-balul
púp-búb	vét-vét	ősz-őz
sereg-sereg	kém-kén	újság-újság
zseb-seb	fok-fog	sár-szár
zár-szár	fal-fal	majom-malom
rak-rak	gép-kép	vásár-vásár
lép-lép	vér-fér	dobol-dobol
pont-bont	sejt-sejt	szár-szál
toboz-doboz	zab-szab	robog-ropog
megy-megy	zaj-zaj	robban-robban

Értelmetlen szavakkal:

heli-heji	tolesz-tolec	subi-supi
ali-ali	valma-valma	hulna-hulna
émerta-emerta	ikas-ikazs	elen-elen
rika-lika	őlem-őlen	akes-ages
subi-supi	léma-léma	jimina-jinima
zéma-széma	unt-und	pole-pole
sull-sull	sám-sám	akazs-akas
fila-vila	feli-veli	éga-éga
zibán-zsibán	délo-délo	hülesz-hülec
dolé-dolé	kilma-kilma	stb.

4. számú melléklet

Halandzsa mondókák

Éni, péni, jupinéni,
Efer, gefer, guminéni.
Iszlipó, iszlipó,
Te vagy a fogó!

Ekete, pekete, cukota pé.
Ábel, bábel, dominé.
Csiszi á, csiszi bé,
Csiszi-csuszi, kompodé.

Angyal, kangyal, mikula,
Nyolc dob meg egy pikula.
Irgum-burgum parafin,
Ince-pince te vagy kinn.

A-pa-cu-ka, fun-da-lu-ka,
Fun-da ká-vé, ka-man-du-ka,
Ab-cug, fun-da-luk,
Fun-da-ká-vé ka-man-duk.

An-tan-té-nusz, szó-ra-ka-té-nusz,
Szó-ra-ka ti-ke-tu-ka,
A-la-ba-la, bim bam, busz!

Ecem, pecem pompodaré,
Sárgarépa kacincaré.
Cérnára, cinegére,
Hess ki madár a mezőre,
Álé, álé, áló pukk!

Szigóri móri,
Ende mende móri.
Innét kap'ki, onnét kap'ki.
Ezt a kezed tedd le!

Ántándó, Zsófi, Kati, nó
Akire jut tizenhárom, az lesz a fogó!

Etyem, petyem, szetykó, letyem,
Mán tutyi, Béla tutyi,
Etyem, petyem, szotty!

Ütöm, ütöm, üt mozsár,
Szól a rigó? akadál,
Dália, dália,
Alapita lotty!

Forrás: Tamás Eszter: Megért/ő?

5. számú melléklet**Értelmetlen hangsorok**

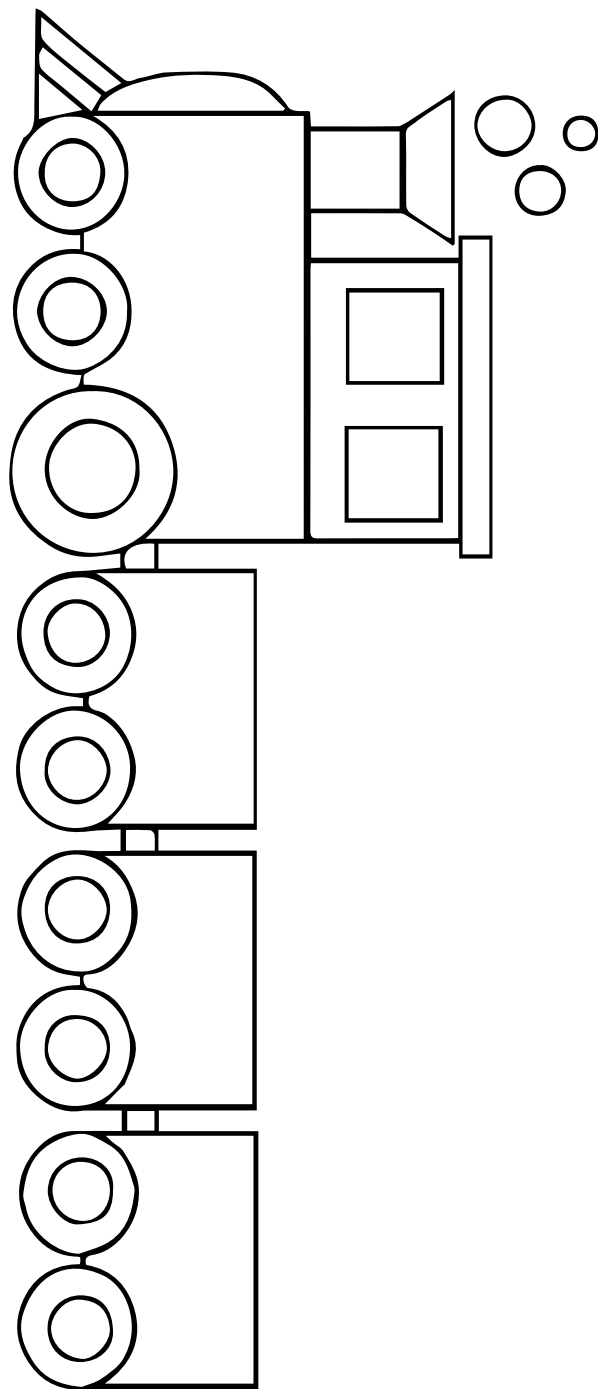
av, át, óm, úz, éf, ük, ícs, áf, je, ké, fe, zí, kű, fu, zá, ra, it, rű, üc, ózs, zsü,
ep, lí, vát, rit, par, cúm, eci, éka, úcsi, ícsu, par, rűik, úrc, véc, kem, ári, széc,
csom, mőcs, luzs, ruf, jul, kol, edi, ort, pol, lém, ővi, asa, lépó, mél, koll,
sert, élit, olm, oliz, őlé, opéz, musi
stb.

kete, geri, kotas, perut, szeki, balkas, fáros, szenyér, piccen, spiccer,
kadsem, márgus, feke, botta, úzsdi, lókák, terény, adbul, abdul, badlás,
torany, ritir, erem, olka, pélás, vitu
stb.

valet, szekim, lende, váfó, isme, bekin, puló, götön, migyák, votin, nólic, bető,
kelám, fimiti, tyemet, mösdi, hemdek, musteg, limha, tönyör, mápitron,
pitula, viksó, mara, ejnya, kitró, melmő, gyugyi, himina, rejka, valet, pakó,
műnye, ülcsi, fülget, matáp, tyakör, zsarnyák, jelkin, sokle, blute, maghi,
pölnyó, kolpé, élrű, álmas, mükli, nolte, ebet, jita, lühek, szóffa, mennük,
lotted, sikin, hojna, lejtó, forka, dálsi, lisztik, virel, mosot, férit, bozsmur,
iszketé, majnab, zsetle, meráló, kétodé, likita, popütiz, ilmika, poliman
stb.

günyődik, münela, fokénité, sötetálé, visztikárét, feheréfe, trevolisét,
mismedelők, mürmatakot, meszdelité, ketekitő, girbérekő, pumifila,
iktofiná, zumersáta, itesmete, orládiga, vilempikta, klimizolmán, aktamélát,
oktígalás, őtizikos, oklölmáré, élmenete, esdasamol, kolölkóta, lopédénim,
migtesere, mihopleter, olmolinka, értékilzim, külíkite
stb.

6. számú melléklet
Hangvonat

KIADVÁNY SZÜLŐKNEK